

I. MONETARNA KRETANJA U POSTINFLACIJSKOM RAZDOBLJU *

1. OSNOVNA GOSPODARSKA KRETANJA U 1994. GODINI

1.1. Osnovne značajke gospodarskih kretanja u svijetu

Godina 1994. bila je godina svršetka četverogodišnje recesije u svijetu i godina velikog rasta svjetske trgovine. U prošloj godini ostvarena je najviša stopa rasta u posljednjih gotovo dvadeset godina. Svjetska trgovina povećala se 9,4% dok je 1993. rast iznosio 3,7%. Visoka stopa rasta svjetske trgovine ostvarena je visokom stopom rasta uvoza, prije svega kod industrijski razvijenih zemalja (10,5% dok je 1993. rast iznosio 1,5%), a ukupni je svjetski izvoz narastao 8,6%, godinu dana ranije rast je iznosio 1,5%.

Istovremeni gospodarski rast u zemljama kontinentalne Europe u godini 1994. ostvaren je bez oživljavanja inflacije, i u zemljama čije su valute osjetno deprecirale u posljednjih nekoliko godina (Italija, Velika Britanija, Švedska, Finska, Španjolska). Godišnja stopa inflacije u industrijskim zemljama iznosila je 2,4% prema 3% u godini 1993. U 15 zemalja Europske Unije stopa rasta proizvodnje iznosila je 2,8% prema negativnoj stopi rasta od 0,4% u 1993. Za većinu ovih zemalja tipična je "dualna ekspanzija" koja se temelji na rastu izvozne i uvozne potražnje. Zahvaljujući tome sve je veći broj zemalja u tranziciji Centralne i Istočne Europe na putu ostvarivanja pozitivnih stopa rasta. Od 1990. vrijednost izvoza iskazana u USD povećana je za 27%, a najveći rast izvoza ostvaren je u Poljskoj (iznad 50%) dok je najmanji u Mađarskoj (oko 10%). Ukupan trgovački deficit zemalja Istočne Europe smanjen je na 5 milijardi USD, što predstavlja oko 7,5% vrijednosti izvoza roba, dok je u godini 1993. njihov trgovinski deficit dosegao 15%.

Glavni pokretač rasta svjetske trgovine u godini 1994. bio je ponovljeni rast direktnih stranih ulaganja, najzastupljenijeg oblika

* Priređeno na osnovi Godišnjeg izvješća Narodne banke Hrvatske za 1994. godinu.

priljeva međunarodnog kapitala u zemlje u razvoju. Veći dio direktnih stranih ulaganja potekao je iz razvijenih zemalja (najviše iz SAD-a: 60 milijardi USD i Velike Britanije: 30 milijardi USD) u zemlje u razvoju azijskog kontinenta (ukupno 105 milijardi USD, od čega u Kinu 34 milijarde USD) i u latinskoameričke zemlje (26 milijardi USD). Taj tijek bio je potaknut realokacijom određenih industrijskih aktivnosti i usmjeren na uvoz kapitalnih dobara, dakle robe na kojoj se temeljila ekspanzija izvoza ovih zemalja.

Priljev direktnih inozemnih ulaganja u zemlje Centralne i Istočne Europe smanjen je u odnosu na razinu priljeva u godini 1993., kada je iznosio 6 milijardi USD. Više od polovine tog kapitala ulazilo je u zemlje najranije tranzicije (Mađarsku, Poljsku, Republiku Češku), primarno kroz "zajednička ulaganja". Zemlje investitori bile su SAD, Njemačka i Austrija. Razlog manjem priljevu inozemnog kapitala u te zemlje u godini 1994., treba tražiti u još uvijek nesigurnom investicijskom okruženju, netransparentnoj i nestabilnoj pravnoj strukturi i potrebama veće mobilizacije štednje u zemljama investitorima.

Najvažnija događanja u međunarodnom monetarnom sustavu 1994. usprkos nekoliko intervencija podrške američkom dolaru, uz povećanje kamatnih stopa u SAD, trend pada vrijednosti američkog dolara prema jenu i marki nastavljen je sve do kraja studenog godine 1994. Tek dvjema uzastopnim, snažnim intervencijama FED-a, izvršenim u studenom u suradnji s drugim centralnim bankama, privremeno je zaustavljeno daljnje smanjenje vrijednosti američkog dolara. Na kraju godine 1994. tečaj USD/DEM bio je nešto ispod razine s kraja 1993., a tečaj USD/YEN na razini 102.2 prema 111.2 na koncu 1993. Pred kraj 1994., pojavom "Meksičke krize", pa i zbog očekivanja da će se razlike u kamatama preokrenuti u korist drugih valuta, započeo je drugi val smanjenja vrijednosti dolara koji traje do danas.

Kretanja tečajeva na europskom deviznom tržištu, a nadasve valuta što participiraju u Europskom mehanizmu deviznih tečajeva (ERM), tijekom najvećeg dijela 1994. kretala su se u uskim, dogovorenim granicama. Pri tome su talijanska lira i španjolska

pezeta dvije europske valute koje su realno najviše deprecirale u 1994. (Itl. 4% i Esp. 7%). Povremeno je tijekom 1994. bilo izraženo i slabljenje francuske valute, no sve su se tenzije na europskom deviznom tržištu, uz pomoć internih intervencija, odvijale u okviru dogovorenih granica fluktuiranja.

TABLICA 1.
**GLAVNI MAKROEKONOMSKI INDIKATORI
 SVJETSKE PRIVREDE U 1994. GODINI**

stopa rasta u postocima

	GDP	Robni		Inflacija	Nezaposlenost	Saldo tek. rn. u mlrd USD
		Uvoz	Izvoz			
INDUSTRIJSKE ZEMLJE	3,0	10,5	8,6	2,4	8,1	-10,1
Europska unija	2,8	8,5	10,0	3,1	11,6	28,5
USA	4,1	15,0	11,4	2,6	6,1	-155,7
Japan	0,6	13,5	1,0	0,7	2,9	129,3
Kanada	4,5	13,1	15,1	0,2	10,4	-0,6
ZEMLJE U TRANZICIJI	-9,4	295,2	...	-12,3
Centralna i Istočna Europa	-3,8	203,2	...	-9,4
ZEMLJE U RAZVOJU	6,3	8,7	10,4	48,0	...	-91,0
Azija	8,6	13,1	13,4	13,5	...	11,2
Afrika	2,7	-2,9	0,1	33,6	...	11,6
Srednji Istok i Europa	0,7	-6,6	4,1	32,3	...	-19,2
Zapadna Hemisfera	4,6	13,7	9,4	225,8	...	-47,9

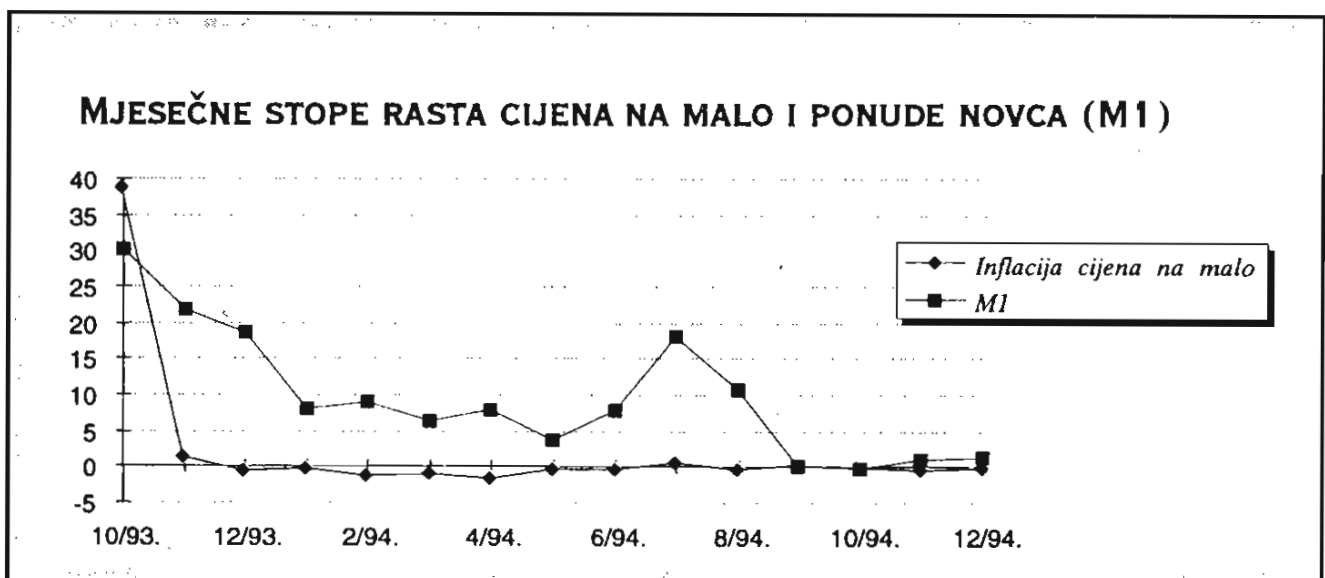
Izvor: WEO, svibanj 1995., MMF; OECD, prosinac 1994.

Problemi visoke nezaposlenosti u industrijskim zemljama i zemljama u tranziciji, te problemi fiskalne konsolidacije, kao problemi strukturne naravi, trebat će se tek riješiti u okviru srednjoročnih ciljeva ekonomske politike. Proračunski deficit u industrijskim zemljama smanjen je sa 17% udjela u ukupnom društvenom proizvodu te skupine zemalja u 1993. na oko 4% u 1994., kao rezultat većeg poreznog prihoda u uvjetima gospodarskog rasta. Istovremeno je porast javnog duga u odnosu prema nominalnom društvenom proizvodu uz porast kamatnih stopa na tržištima kapitala dodatno suzio prostor budžetskog djelovanja. Konsolidacija javnih financija u većini industrijskih zemalja ostaje prioritetnom zadaćom zbog rastuće osjetljivosti međunarodnih investitora na ostvarene i očekivane poteze u političkoj i ekonomskoj sferi.

1.2. Ponuda novca, inflacija, tečaj i kamatne stope u Hrvatskoj

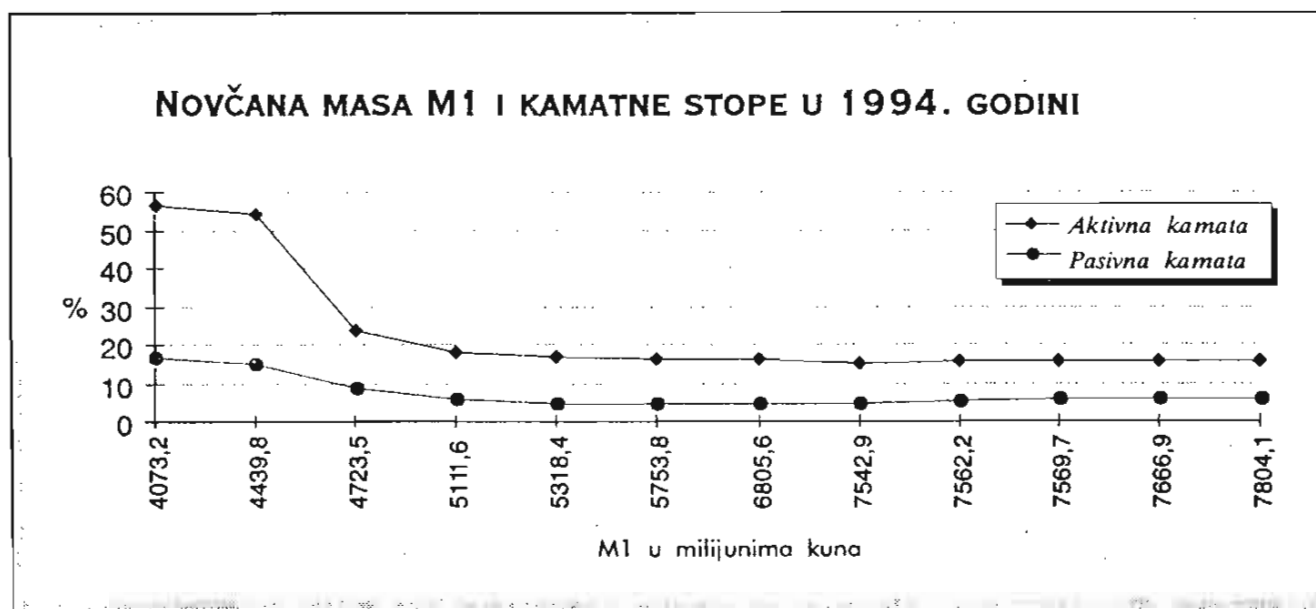
Godina 1994. protekla je u znaku deflacije cijena. Nakon što je mjesečna stopa rasta indeksa cijena na malo dosegla maksimum od gotovo 40 posto u listopadu godine 1993., objavom stabilizacijskog programa cijene su usporene i usmjerene prema padu. Tako su u razdoblju od prosinca 1993. do prosinca 1994. godine zabilježene deflacija cijena na malo od 3 posto i deflacija cijena proizvođača od 5,5 posto. Međutim, tijekom istoga razdoblja stope rasta ponude novca bile su daleko veće od stopa inflacije. Ipak, povećana ponuda novca nije uzrokovala porast cijena zbog toga što je rastom ponude novca samo odgovoreno na povećanu potražnju za novcem. Do naglog rasta potražnje za novcem došlo je uslijed obaranja inflacijskih očekivanja i pada nominalnih kamatnih stopa. Oba su čimbenika utjecala na brzo smanjenje oportunitetnih troškova držanja novca. Naglo je naraslo povjerenje u domaću valutu i stvorene su nove okolnosti koje su omogućile uvođenje hrvatske valute Kune, u svibnju godine 1994.

SLIKA 1.

Međutim, smanjenje nominalnih kamatnih stopa bilo je mnogo sporije od smanjenja inflacije. Zbog toga je hrvatski bankovni sustav u godinu 1994. zakoračio na vrlo visokoj razini pasivnih i aktivnih nominalnih i realnih kamatnih stopa. Prosječna kratkoročna aktivna kamata u siječnju iznosila je 56,3 posto na godišnjoj razini. Bio je to jedan od razloga zbog kojih je NBH tijekom 1994. godine vodila politiku djelomičnog zadovoljavanja potražnje za novcem. Željelo se spriječiti stabiliziranje realnih bankovnih kamata na suviše visokim razinama. No, NBH uspjela je smanjiti kamate samo do one razine do koje su to dopustili visoki troškovi financijskog posredovanja u Hrvatskoj.

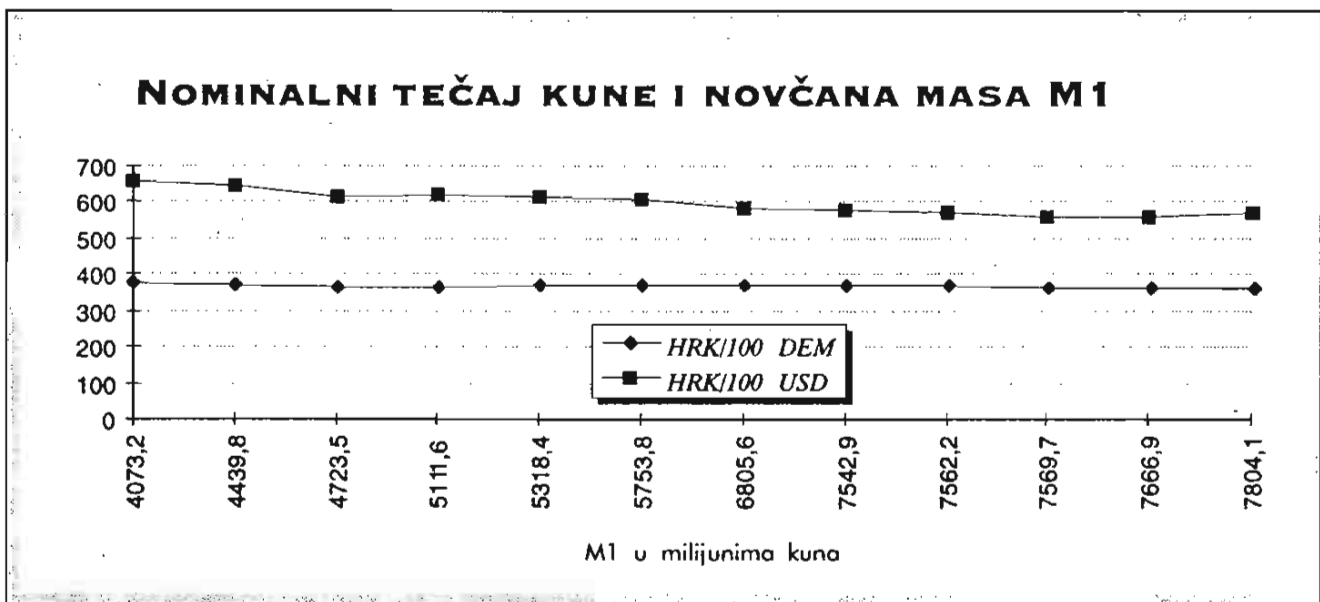
SLIKA 2.

Kao što se vidi na slici 2, osjetan pad kamata bilo je moguće postizati do mjeseca travnja. U tom je mjesecu vrijednost novčane mase M1 prešla razinu od 5 milijardi kuna (oko 6 posto bruto domaćeg proizvoda) i otada je porast novčane mase prestao djelovati na kamatu. Od uvođenja kune u svibnju, pa do kraja godine, prosječna se aktivna kamata stabilizirala na razinama između 15 i 16,5 posto godišnje, a prosječna se pasivna kamata kretala između 3,8 posto i 5 posto. Visina aktivnih i razlika između aktivnih i pasivnih bankovnih kamata tako su svedene do razina s kojih se dalje mogu osjetno smanjivati samo mjerama na strani financijske ponude restrukturiranjem i sanacijom banaka, jačanjem konkurencije i ubrzavanjem inovacija u sektoru financijskog posredovanja.

Ipak, rast ponude novca nastavljen je i nakon što je postalo očigledno da kamate ne mogu dalje padati. Željelo se zadovoljiti sezonski vrh potražnje za novcem tijekom ljetnih mjeseci i izbjeći rizik prevelike aprecijacije kune. Domaća je valuta, naime, tijekom posljednja dva mjeseca godine 1993. nominalno aprecirala oko 11,7 posto, što je bila posljedica naglog jačanja povjerenja i sklonosti držanju novca. Kao što se vidi na slici 3, usprkos rastu ponude novca trend aprecijacije nastavljen je i tijekom čitave 1994. godine.

SLIKA 3.

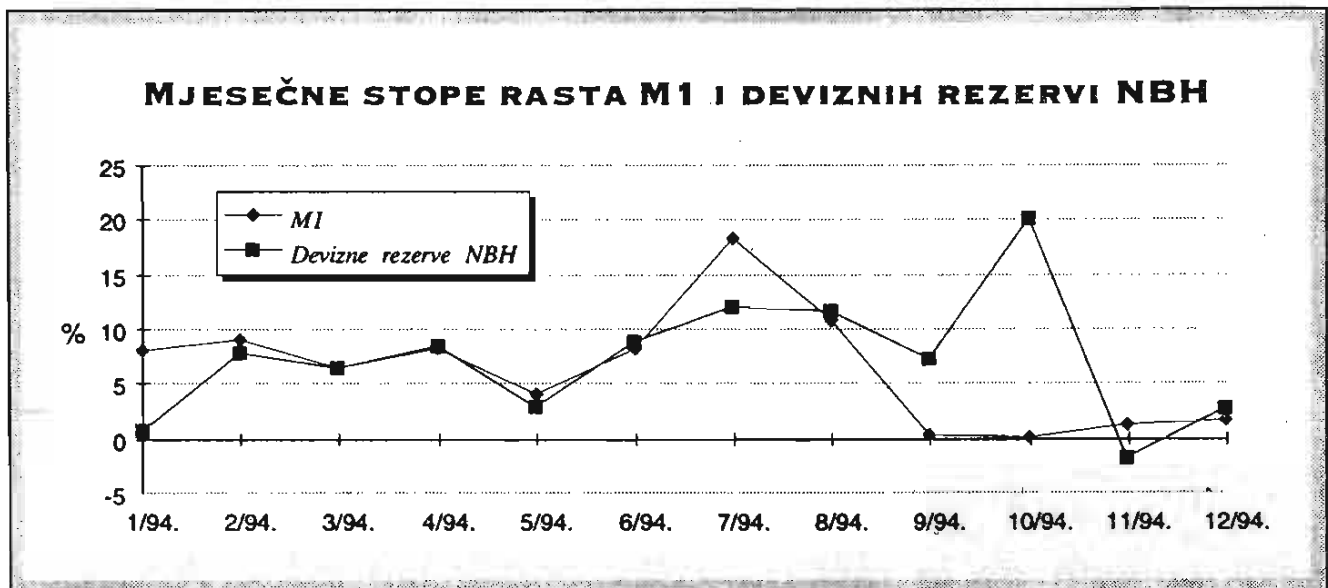

Pritom je kuna osjetno aprecirala u odnosu na američki dolar (14,2 posto), dok je aprecijacija prema njemačkoj marki bila mnogo manjeg intenziteta (4,5 posto). Aprecijacijom je pojačana vjerodostojnost ukupne monetarne politike, olakšano je potpisivanje listopadskog Stand-by aranžmana s MMF-om, a s druge je strane zadržana mogućnost dalje akumulacije deviznih rezervi, pri čemu aprecijacija nije ugrozila izvoz koji je rastao tijekom 1994. godine. Ukupno uzevši, aprecijacija od 4,5 posto prema DEM praćena je rastom novčane mase M1 od 107 posto u razdoblju od prosinca 1993. do prosinca godine 1994., te rastom deviznih rezervi NBH od 128 posto u istom razdoblju.

Politika koja dovede do takvih rezultata očigledno nalikuje politici fiksnog tečaja. I podaci na slici 4 podupiru takav zaključak. Na

toj su slici prikazane mjesečne stope rasta novčane mase M1 i deviznih rezervi NBH. Slika jasno pokazuje usku povezanost brzine rasta novčane mase i deviznih rezervi do listopada prošle godine. Od listopada nadalje veza slabi zbog toga što je ulazak u Stand-by aranžman označio promjenu karaktera veze između novca i rezervi. Od tada se s porastom ponude novca postupa mnogo opreznije, zbog toga što je u prethodnom jednogodišnjem razdoblju udio M1 u procijenjenom bruto nacionalnom proizvodu narastao s vrlo niskih, hiperinflacijskih 2-3 posto, na mnogo viših 9 posto. S druge strane, Stand by aranžman otvorio je alternativne kanale eksternog povećanja vjerodostojnosti ekonomske politike izravnim kreditiranjem od međunarodnih financijskih institucija i regulacijom obveza po osnovi vanjskog duga. Oba će čimbenika već u srednjem roku utjecati na vanjsko i unutrašnje jačanje vjerodostojnosti te će povećati vjerojatnost očuvanja stabilnosti u dugom roku.

SLIKA 4.

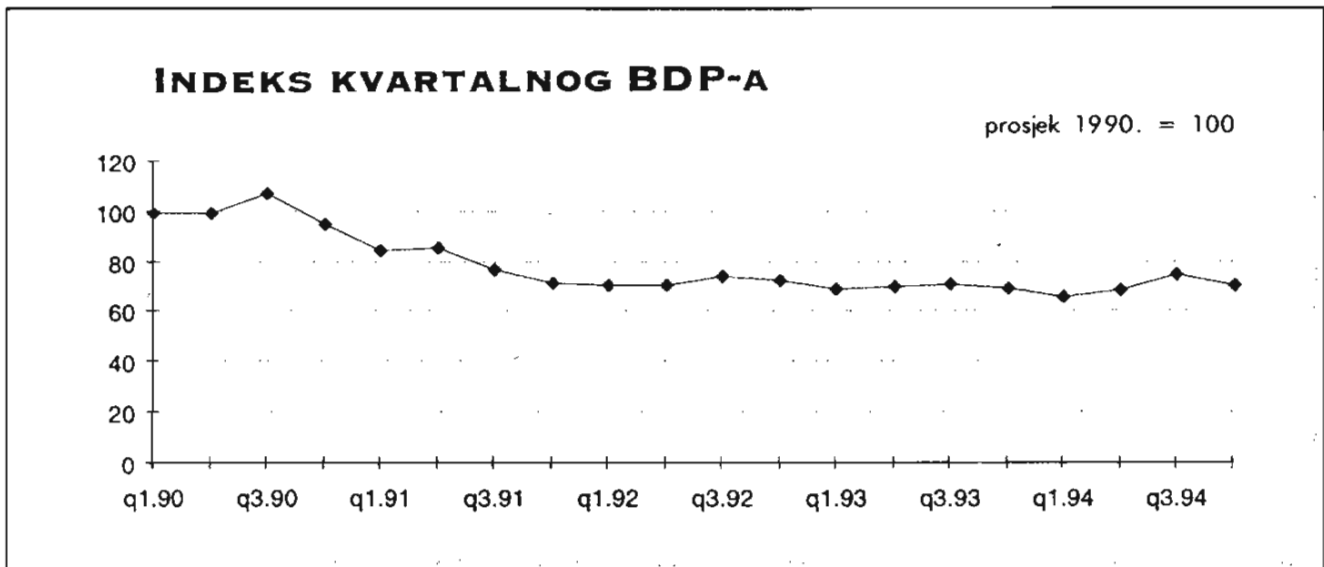
Prema tome, godina 1994. predstavljala je razdoblje konsolidacije rezultata prve faze stabilizacijskog programa. U toj su fazi stvorene bitne pretpostavke za dugoročnu stabilnost te je uspostavljen makroekonomski okvir koji će osigurati provođenje fundamentalnih mikroekonomskih reformi uz minimalne društvene troškove.

1.3. BDP, proizvodnja i investicije

Na izlasku iz hiperinflacijskog razdoblja ne mogu se odmah postići spektakularni razvojni rezultati, posebno ne u svim sektorima, jer je gospodarska struktura koja je naslijeđena iz razdoblja hiperinflacije nastajala u uvjetima bez razvijenih tržišta kapitala. Umjetno poticanje rasta mjerama monetarne politike na takvoj gospodarskoj strukturi značilo bi kratkoročno ubrzanje neodrživog rasta nekonkurentnih ekonomskih aktivnosti. A to bi već u srednjem roku dovelo do jačanja pritiska na povećanje fiskalnog deficita i emisije novca, te bi potom započeo novi inflacijski ciklus. Vodeći monetarnu politiku s pogledom na srednji i dugi rok, NBH je tijekom godine 1994. vodila pragmatičnu politiku kojom je stvoren okvir za početak rasta onih ekonomskih aktivnosti koje mogu rasti i razvijati se na temelju svojih konkurentskih prednosti na tržištu i u uvjetima tzv. tvrdih budžetskih ograničenja. Rezultat nije izostao. Po prvi put tijekom 90-tih godina, u godini 1994. postignut je rast bruto domaćeg proizvoda (BDP) od 0,8 posto, a svi pokazatelji ekonomske aktivnosti zabilježili su ulazak hrvatskog gospodarstva u uzlaznu putanju rasta. Pritom treba napomenuti da je ova mjera rasta dodane vrijednosti vrlo konzervativna jer, zbog statističkih razloga, obuhvaća vrlo mali dio novonastalog privatnog sektora i potcjenjuje rast dodane vrijednosti u aktivnosti trgovine.

Osim toga, procijenjeni kvartalni indeks BDP-a koji je prikazan na slici 5 sadrži neke elemente koji utječu na "uprosječivanje" kretanja ove vremenske serije. To znači da se može sumnjati u to da je pad bio dublji od onoga koji je prikazan. Ako je to točno, zaključujemo da je rast u prošloj godini bio još izraženiji od onoga što pokazuju podaci (alternativne procjene na temelju ove metodologije govore o rastu od 1,8 posto).

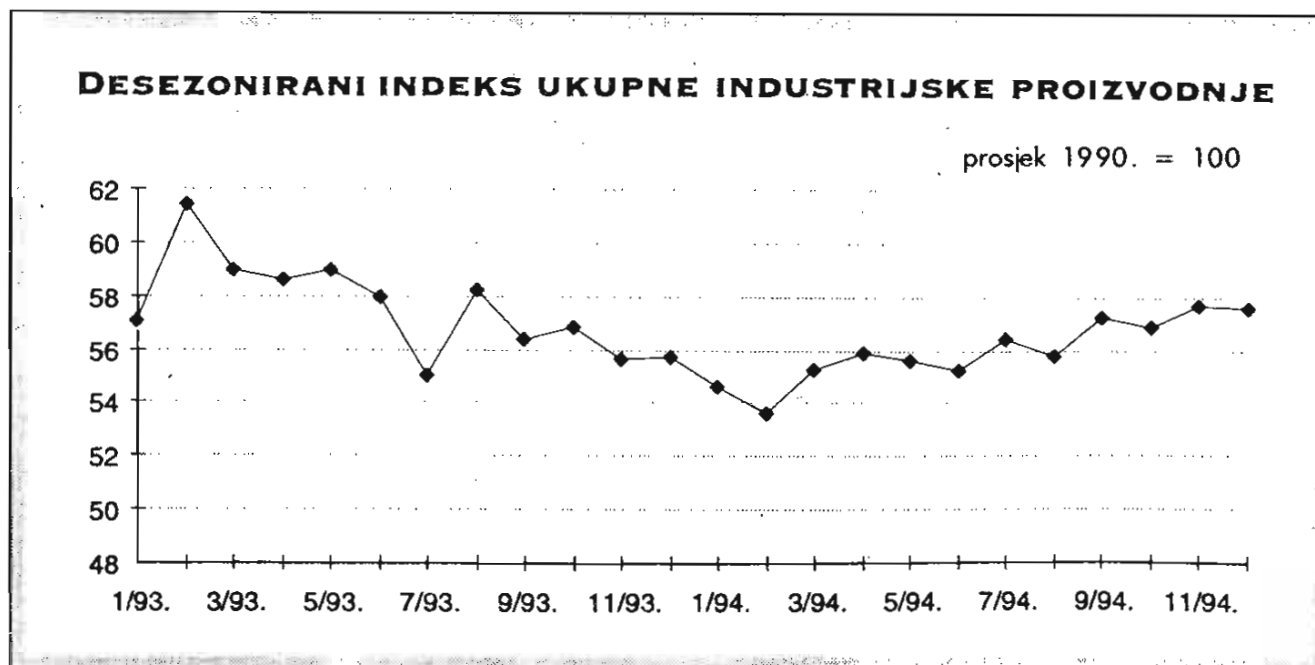
SLIKA 5.

Podaci o industrijskoj proizvodnji u manjoj se mjeri temelje na procjenama i u većoj se mjeri oslanjaju na primarne podatke koji se prikupljaju izravno od poduzeća. Međutim, uzorak poduzeća je "star" jer obuhvaća veća i pretežno starija poduzeća. Stoga indeksi industrijske proizvodnje prikazuju silinu problema restrukturiranja, ali nam ne daju dovoljno informacija o događajima u privatnom sektoru. Uprkos tomu i ovaj indeks jasno pokazuje preokret do kojeg je došlo tijekom prošle godine.

Slika 6 pokazuje da je nakon veljače godine 1994. započeo rast ukupne industrijske proizvodnje u Republici Hrvatskoj, tako da je u prosincu godine 1994. ona bila 3,4 posto veća nego u prosincu 1993. godine i 7,5 posto veća nego u veljači godine 1994. Ipak, kada se promatra odnos godišnjih prosjeka, prosječna je razina industrijske proizvodnje u 1994. godini bila za oko 3 posto niža od prosjeka za 1993. godinu. Prema tome, dok je rast BDP-a uočljiv već na međugodišnjoj razini, rast industrijske proizvodnje očituje se tek kada se analizira razdoblje unutar 1994. godine. Ta razlika je posljedica specifičnih teškoća restrukturiranja koje su najviše izražene unutar sektora industrije, a u njenom okviru u području proizvodnje sredstava rada. Razlika ujedno ukazuje na relativno brži oporavak u ostalim sektorima, posebno u sektoru usluga.

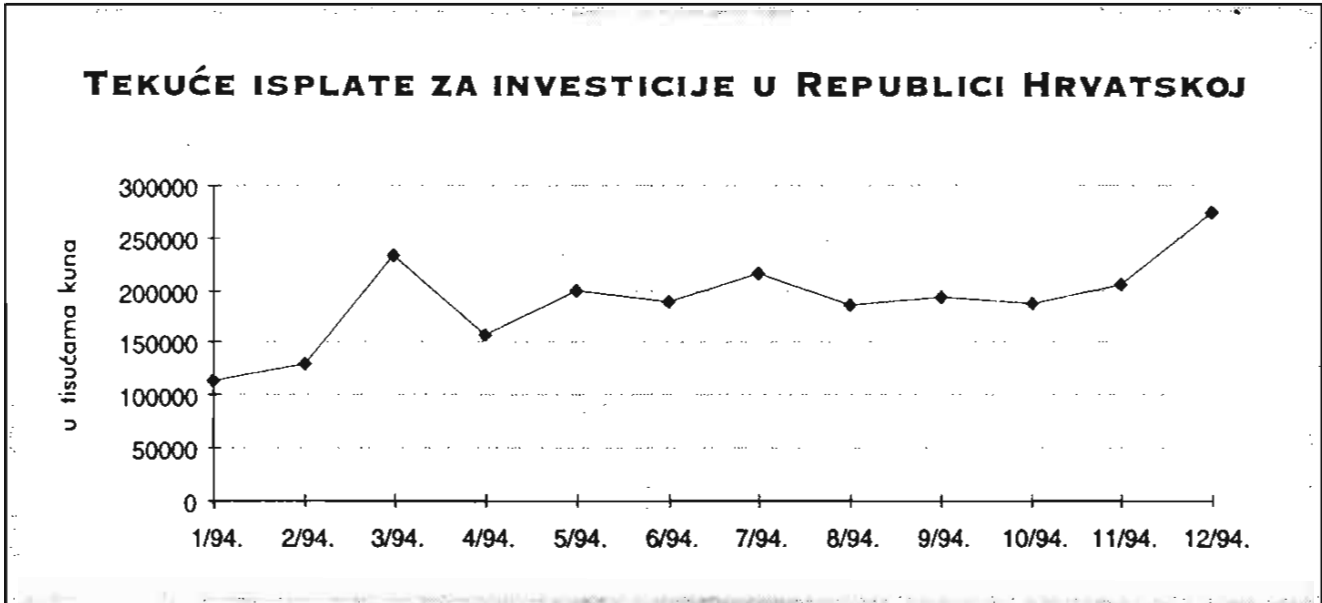
SLIKA 6.

Prethodno prikazani podaci imaju količinski karakter. Drugim riječima, po definciji se radi o realnim pokazateljima. Međutim, većina realnih ekonomskih pokazatelja izvodi se na temelju podataka o financijskim tijekovima koji se deflacioniraju. Takav postupak dovodi do goleme pogreške mjerenja u uvjetima visoke inflacije i zbog toga je svaka usporedba 1994. s 1993. godinom na temelju tako konstruiranih podataka krajnje nepouzdana. Zbog toga podatke o investicijama na temelju novčanih isplata prikazujemo samo za 1994. godinu.

Na slici 7 prikazani su mjesečni iznosi nominalnih isplata za investicije u Republici Hrvatskoj. Mjesečni iznosi su međusobno usporedivi, no pri tumačenju podataka treba imati na umu sljedeće: prvo, tijekom 1994. godine zabilježena je deflacija, tako da su realni iznosi isplata za investicije nešto veći od nominalnih. Drugo, usprkos svih ograda prema podacima, oni upućuju na početak oživljavanja investicijske aktivnosti u Republici Hrvatskoj. Takav se zaključak i logički uklapa u ukupnu sliku gospodarskih kretanja u 1994. godini. Ipak, intenzitet, strukturu i prirodu investicijske aktivnosti u ovom je trenutku teško procijeniti i ona je zasigurno i dalje niža od željene.

SLIKA 7.

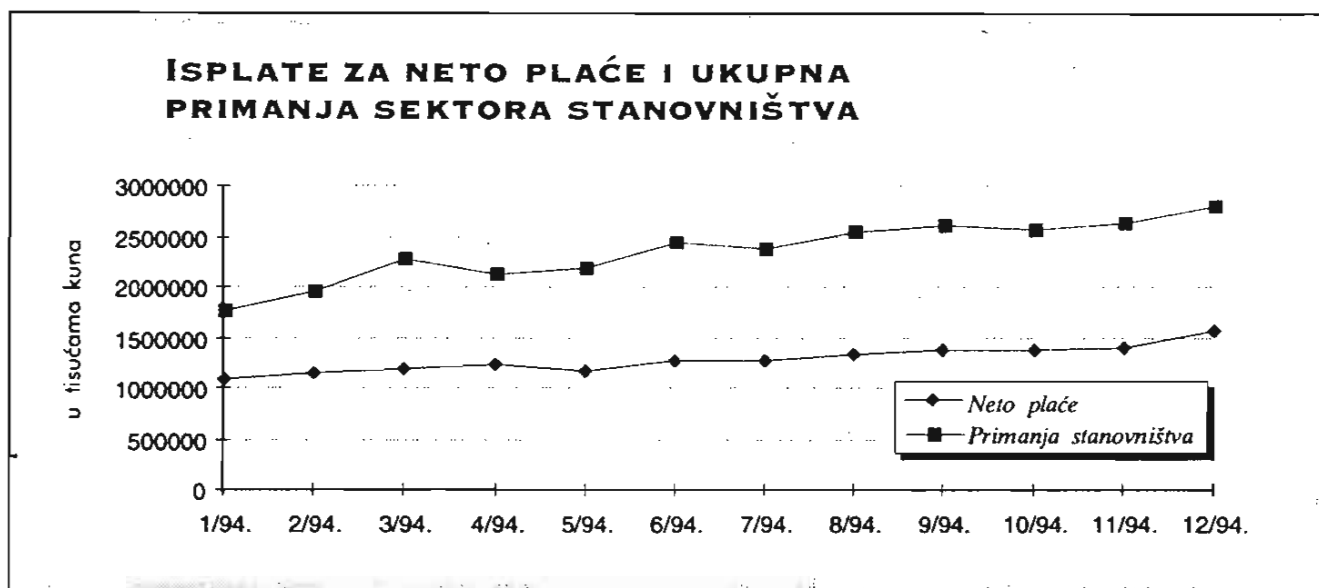
Izvor: ZAP, prema: *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 36: str.86.

1.4. Plaće i osobna primanja

Plaće i osobna primanja također pripadaju skupini pokazatelja koji se konstruiraju na temelju podataka o financijskim tijekovima. Iz već objašnjenih razloga nemoguće je pouzdano uspoređivati hiperinflacijsko i deflacijsko razdoblje, te zbog toga prikazujemo samo kretanja tijekom protekle godine.

Na slici 8 prikazani su podaci o mjesečnim isplatama neto plaća kao i kretanje ukupnih primanja sektora stanovništva. Razlika između ukupnih primanja i primanja po osnovi neto plaća obuhvaća ostale naknade za rad i transfere sektoru stanovništva. Ukupne isplate za neto plaće bile su u prosincu 1994. godine za 31,6 posto veće nego u istom mjesecu 1993. godine, a ukupna primanja sektora stanovništva u istom su razdoblju rasla nešto manje, tj. 25,5 posto. Oba podatka upućuju na to da je tijekom 1994. godine, u prosjeku, došlo do oporavka prosječnog životnog standarda građana.

SLIKA 8.

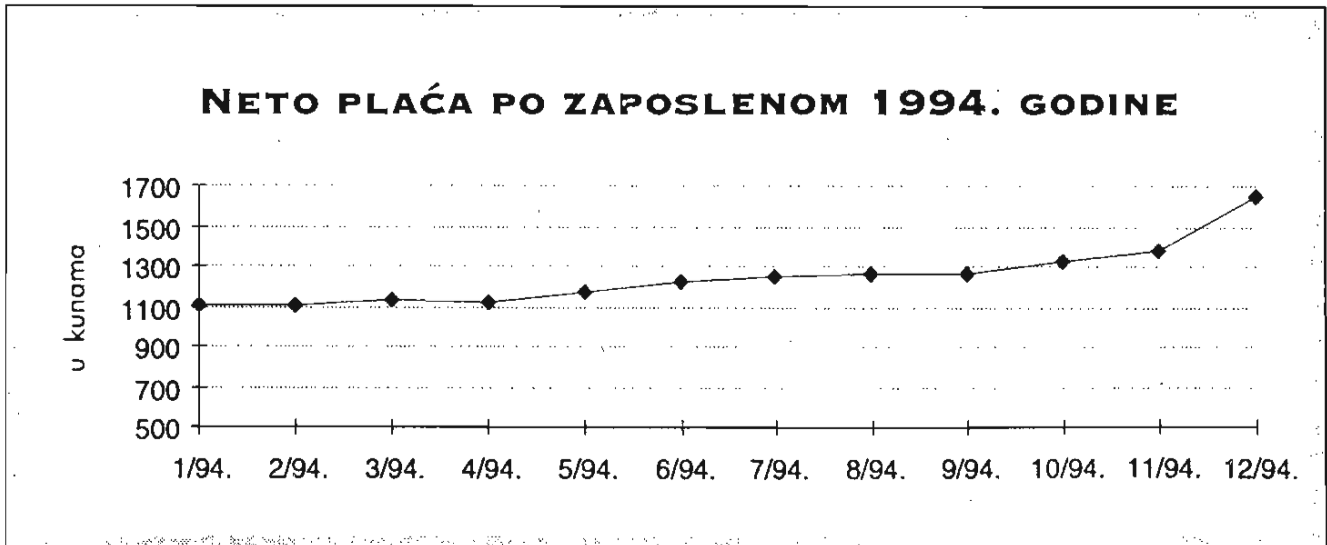

Iako je spomenuti rast vjerojatno bio nejednako raspoređen na različite grupe građana zavisno o izvorima prihoda, najveći broj građana imao je povećanu kupovnu moć. Raduje to što je takav rast ostvaren na način koji neće potaknuti inflaciju.

Politika dohodaka pokazala se čvrstom i vjerodostojnom, tako da je rast primanja sektora stanovništva financiran iz "realnih" izvora iz ukupnog realnog rasta i rasta proizvodnosti te prestankom inflacijskog oporezivanja držatelja novca.

U prilog tome zaključku govori i podatak o kretanju prosječne mjesečne neto plaće u Hrvatskoj tijekom 1994. godine, što je prikazano na slici 9. Na toj se slici jasno očituje trend rasta prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj. Međutim, nagli rast u prosincu ne odražava realno kretanje, već je posljedica uvođenja isplata za tzv. topli obrok u neto plaće. Stoga se potpuna slika dobiva ako se usporede podaci za studeni 1994. s istim mjesecom 1993. godine. U tom je razdoblju prosječna nominalna neto plaća po radniku narasla 35,6 posto.

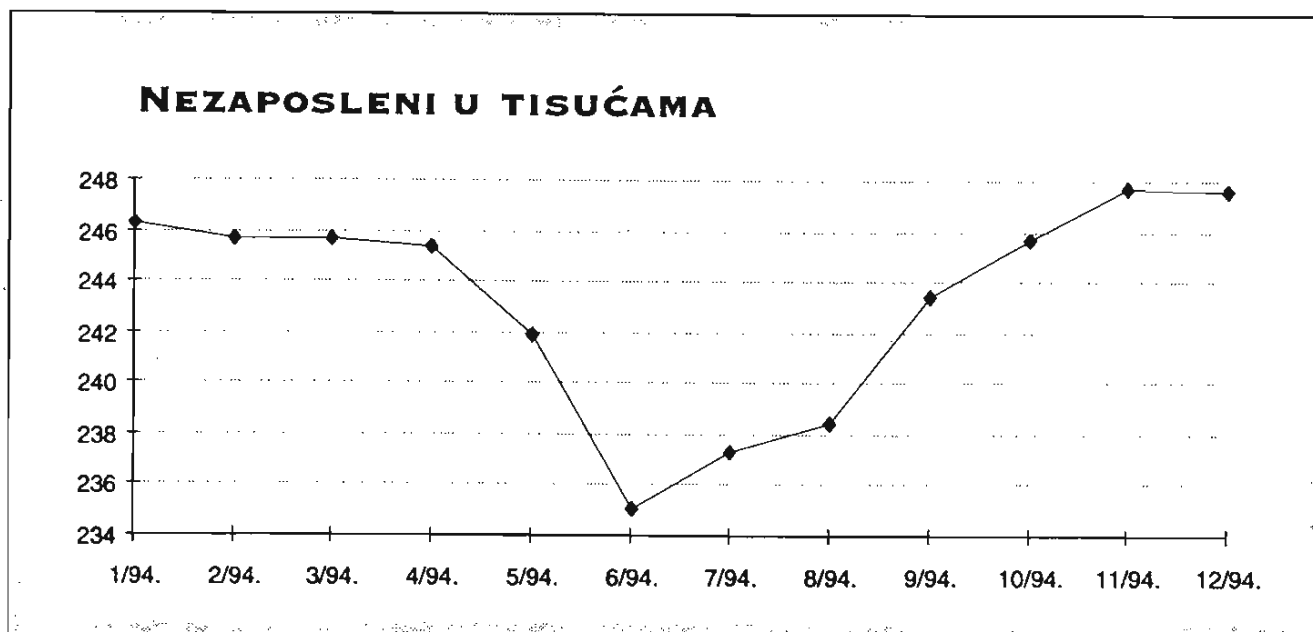
SLIKA 9.

1.5. Zaposlenost i nezaposlenost

O kretanju zaposlenosti može se zaključivati na temelju promatranja kretanja vrijednosti isplata za neto plaće i kretanja neto plaće po zaposlenom. Isplate neto plaća narasle su 31,6 posto, a prosječna je plaća narasla 35,6 posto, te odatle slijedi da se broj zaposlenih morao smanjiti za oko 4 posto. Međutim, statistika zaposlenosti u Hrvatskoj vrlo je manjkava. Ako se promatra jedini službeni mjesečni podatak o kretanju broja zaposlenih (ne obuhvaća Ministarstva obrane i unutrašnjih poslova te novonastali privatni sektor), dolazi se do zaključka da je broj zaposlenih pao sa 1079000 u prosincu 1993. na 989000 u prosincu godine 1994. To znači 90000 izgubljenih radnih mjesta, ili pad od 8,3 posto. Ova brojka, međutim, opisuje problem restrukturiranja jer se u uzorku nalaze pretežno stara i veća poduzeća. Kako je tijekom godine broj nezaposlenih relativno malo oscilirao, (vidi sliku 10), zaključujemo da je te radnike dijelom apsorbirao novonastali privatni sektor i siva ekonomija.

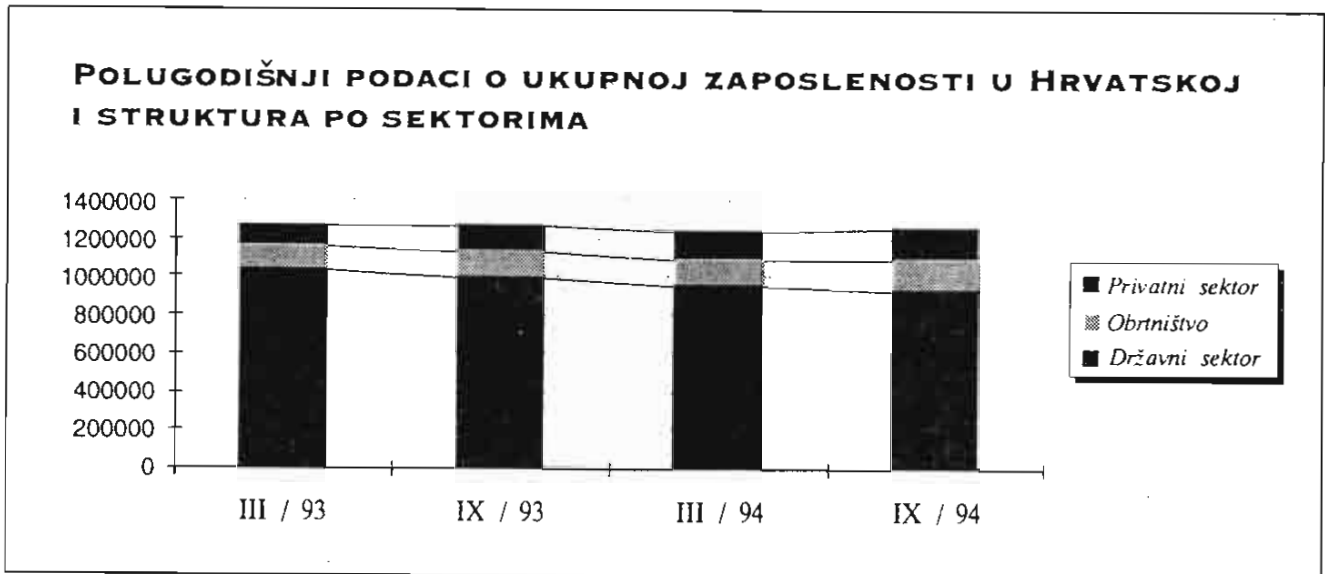
SLIKA 10.

Rezultati prvih ozbiljnijih istraživanja zaposlenosti u kojima su kombinirani različiti statistički izvori potvrđuju ovaj zaključak. Na slici 11 prikazano je kretanje triju komponenti ponude rada odnosno zaposlenosti. Prvo, zaposlenost u bivšem društvenom sektoru koji nije privatiziran. Drugo, zaposlenost u "obrtništvu". I treće, zaposlenost u privatiziranom i novonastalom privatnom sektoru. Podaci pokazuju da je tijekom protekle godine pad zaustavljen, te da je u razdoblju od ožujka do rujna po prvi puta došlo do malog ali ohrabrujućeg povećanja ukupnog broja zaposlenih. Uz sve ograde prema podacima i njihovoj neslužbenoj prirodi, prikazanom se rezultatu može vjerovati jer se on logički uklapa u opću sliku gospodarskih kretanja.

Na slici se vidi da je krajem 1993. i početkom 1994. godine došlo do pada ukupnog broja zaposlenih, nakon čega sredinom prošle godine započinje rast broja zaposlenih. Tako je ukupni broj zaposlenih u ožujku 1994. bio 2,1 posto manji nego u ožujku 1993. godine, u razdoblju rujna na rujna pad je iznosio 0,1 posto, a u šestomjesečnom razdoblju od ožujka do rujna 1994. godine zabilježen je rast od 1,1 posto. Da ovi podaci imaju smisla, svjedoči i podatak da je prosječan broj aktivnih radnika korisnika zdravstvenog osiguranja u 1994. godini bio samo 0,3 posto manji nego u 1993. godini.

SLIKA 11.

Izvor: Neslužbeni podaci, Ekonomski institut - Zagreb.

1.6. Javni prihodi i rashodi

Državni je proračun imao središnju ulogu u fazi konsolidacije rezultata prve faze stabilizacijskog programa. Tijekom protekle godine prekinuto je subvencioniranje državnog proračuna putem monetarne politike, odnosno kroz otvorenu ili prikrivenu emisiju novca. Općom konsolidacijom javnih financija postignut je suficit centralnog proračuna od 543,9 milijuna kuna ili 0,6 posto procijenjenog BDP-a. Pritom se konsolidacija prije svega odrazila na strani proračunskih prihoda. Na javne rashode i dalje značajan utjecaj ima ukupna politička situacija.

U strukturi prihoda najveći dio odnosi se na porezne prihode (96,7 posto). Porez na promet proizvoda i usluga pritom je obuhvaćao 66,7 posto ukupnih poreznih prihoda, a ostale bitne stavke su porez na dobit i dohodak (17 posto) i porezi na međunarodnu trgovinu (15,6 posto). Prihodi od kapitala zastupljeni su samo sa 1,5 posto u ukupnim prihodima proračuna (prihodi od prodaje poduzeća iznosili su 325,3 milijuna kuna), a neporezni prihodi su sudjelovali sa 1,8 posto.

Tekući rashodi centralnog proračuna iznosili su 24,2 posto procijenjenog BDP-a za prošlu godinu. Od toga se na rashode za dobra i usluge odnosilo 81,6 posto. U tome je najveći udio Hrvatske vojske te troškova socijalne skrbi (1,6 posto BDP-a) u čemu je najveći udio troškova zbrinjavanja prognanika i izbjeglica. Za subvencije i ostale tekuće transfere izdvojeno je 13,5 posto tekućih rashoda ili 2,1 posto BDP-a. U tome je najveći udio subvencija HŽ-u (8 posto tekućih rashoda) i poljoprivredi (1,5 posto). Za plaćanje kamata izdvojeno je 4,1 posto ukupnih rashoda centralnog proračuna (ili 1 posto BDP-a), od čega se najveći dio odnosio na plaćanje kamata po osnovi stare devizne štednje i obveznica za restrukturiranje. Kapitalni su rashodi (javne investicije) iznosili 1,9 milijardi kuna ili 2,3 posto BDP-a.

Spomenuti suficit od 543,9 milijuna kuna ili 0,6 posto BDP-a iskorišten je za smanjenje domaćeg javnog duga. U tome je najznačajnija stavka smanjenja zaduženja kod NBH, pri čemu je u tom iznosu sadržan i efekt stvaranja riznice, odnosno seljenja računa države iz poslovnih banaka u depozit kod NBH. Ako se ima na umu da je neto transferirana emisijska dobit NBH u prošloj godini iznosila 141,5 milijuna kuna, te kada se tome doda iznos plaćenih kamata na kredite NBH od 10,7 milijuna kuna, očigledno je da je fiskalna konsolidacija središnjeg proračuna omogućila vođenje umjerene monetarne politike u protekloj godini.

2. PLATNA BILANCA REPUBLIKE HRVATSKE

2.1. Tekuće transakcije

Saldo računa tekućih transakcija u 1994. godini zadržao se na praktično istoj razini kao i u 1993. godini: kumulativno je ostvaren suficit of 103 milijuna USD (ili približno 0.7 posto procijenjenog GDP-a Republike Hrvatske u 1994. godini). Podatak o suficitu na tekućem računu od 278 milijuna USD, koji je objavljen u Izvješću NBH za 1993. godinu korigiran je na 104 milijuna USD, najvećim dijelom zbog izmjene u metodologiji iskazivanja transfera na tekućem računu. Suficit tekućih transakcija kontinuirano se

ostvaruje tijekom protekle tri godine, a kretanje u 1994. godini posebno je značajno sa stajališta ostvarivanja ciljeva Stabilizacijskog programa. Suficit računa tekućih transakcija pokazuje da je Republika Hrvatska agregatno trošila manje nego što je agregatno proizvodila u 1994. godini, čime su stvorene dodatne pretpostavke za ostvarivanje održivog neinflatornog rasta GDP-a. Međutim, u 1994. godini došlo je do promjene u odnosima pojedinih podbilanci računa tekućih transakcija, pa se dani suficit tekućih transakcija ostvaruje pri općenito većem opsegu razmjene na tekućem računu.

2.1.1. ROBNA RAZMJENA

Podbilanca robne razmjene iskazuje deficit koji je u 1994. godini kumulativno iznosio 969 milijuna USD. Time je deficit robne razmjene uvećan u odnosu na 1993. godinu za 206 milijuna USD (27 posto) uz sporiji rast robnog izvoza u odnosu na robni uvoz. Struktura robne razmjene prema finalnoj namjeni ukazuje da se porast tog deficita ostvaruje na temelju većeg porasta uvoza od izvoza intermedijarnih dobara (sirovina i repromaterijala) i kapitalne opreme, dok se na robama široke potrošnje ostvaruje suficit. Najveći dio deficita robne razmjene (63 posto) ostvaren je u četvrtom kvartalu 1994. godine. Deficit robne razmjene, dakle, motiviran je potrebama rasta domaće proizvodnje, odnosno potrebama rekonstrukcije domaće ekonomije, u uvjetima njene postupne strukturne promjene.

2.1.2. RAZMJENA USLUGA

Podbilanca razmjene usluga iskazuje suficit, koji je u 1994. godini kumulativno iznosio 738 milijuna USD a kojim se pokriva dio deficita ili cjelokupan deficit robne razmjene. Suficit u razmjeni usluga u 1994. godini viši je u odnosu na 1993. godinu za 106 milijuna USD (oko 17 posto). Najznačajnija stavka u strukturi razmjene prema vrstama usluga je turizam (u 1994. godini prihodi od turizma činili su 1427 milijuna USD ili 62 posto od ukupnih prihoda na temelju razmjene usluga; kod ukupnih

rashoda postotak je iznosio 35 posto ili 552 milijuna USD). Porast neto prihoda (64 posto u 1994. u odnosu na 1993. godinu) ostvarenih na temelju međunarodnog turizma ukazuje da stabilizacija ekonomske i političke situacije, uz dodatne poticajne mjere Vlade Republike Hrvatske, očito povoljno utječe na kretanje ove komponente podbilance usluga.

2.1.3. RAČUNI DOBITI I TEKUĆIH TRANSFERA

Podbilance dobiti i tekućih transfera u 1994. godini kretale su se različito u odnosu na 1993. godinu i po predznaku i po dinamici.

U podbilanci dobiti došlo je do manjeg sniženja deficita u odnosu na 1993. godinu (za 17 milijuna USD ili 12 posto). To sniženje ostvareno je na temelju manjeg intenziteta pada prihoda od investicija u odnosu na pad rashoda s naslova stranih investicija u Republici Hrvatskoj.

U podbilanci tekućih transfera zabilježen je rast suficita u iznosu od 83 milijuna USD (22 posto) u odnosu na 1993. godinu. Najveći dio tog rasta uvjetovan je povećanjem prihoda na temelju tekućih transfera privatnog sektora (za 41 milijun USD ili 14 posto) i smanjenjem rashoda temeljem transfera inozemstvu istog tog sektora (za 57 milijuna USD). Neto-promjene tekućih transfera javnog sektora negativno su djelovale na rast suficita podbilance tekućih transfera. Kretanje tekućih transfera privatnog sektora ukazuje na rast povjerenja u domaći bankarski sustav, dok je kretanje na području javnog sektora uglavnom indikacija stagnacije opsega izravne (nepovratne) pomoći Republici Hrvatskoj tijekom 1994. godine.

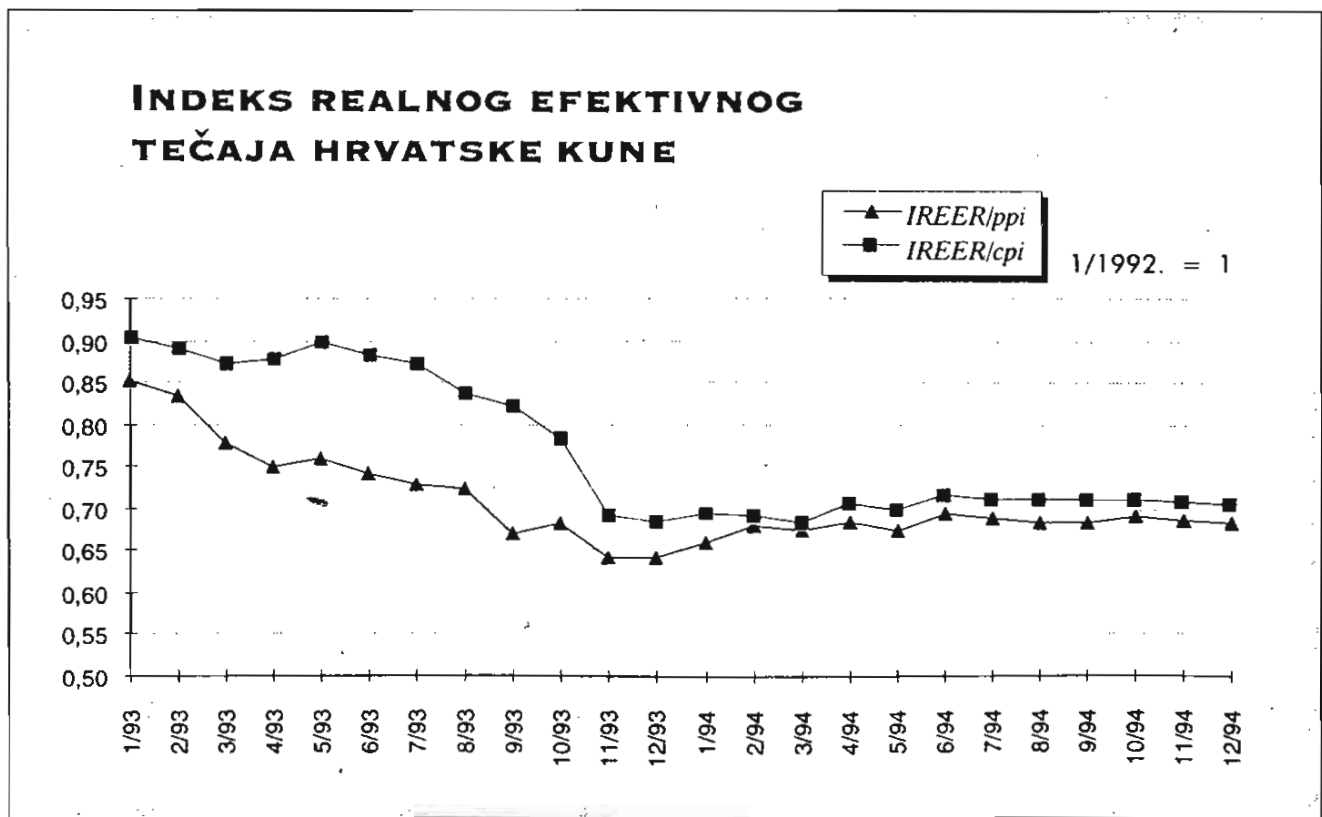
2.2. Kapitalne i financijske transakcije

Saldo računa kapitalnih i financijskih transakcija iskazuje suficit (ili priljev kapitala) i na godišnjoj razini u 1994. iznosi 584 milijuna USD, odnosno značajno je porastao u odnosu na prethodnu godinu (2.16 puta više u odnosu na 1993. godinu). Taj je saldo

u 1994. godini i relativno visok (u odnosu na tekući račun) najviše zbog a) dospjelih, a neplaćenih obveza po osnovi inozemnih kredita, i b) većeg priljeva sredstava na račune privatnog sektora.

Per saldo, strano ulaganje u Hrvatsku (izravne inozemne investicije) i korištenje ostalih dugoročnih kredita, premda bilježe porast u odnosu na 1993. godinu, tijekom 1994. godine imaju manji značaj za formiranje salda računa kapitalnih i financijskih transakcija. Takvo kretanje uglavnom se može objasniti postojanjem kriznog žarišta u neposrednoj blizini teritorija Republike Hrvatske.

SLIKA 12.

2.3. Račun rezervi

Račun rezervi NBH, na temelju ovakvih kretanja računa tekućih transakcija i računa kapitalnih i financijskih tokova korigiranih za stavku pogreške i propusti (101 milijun USD na strani prihoda u 1994. godini), bilježi vrlo brzi rast u 1994. godini - devizne su rezerve u 1994. povećane za 789 milijuna USD. Relativno

značenje promjena na računu rezervi najbolje se može vidjeti ako ih iskažemo u mjesecima prosječnog robnog i uslužnog (nefaktorske usluge) uvoza: krajem 1993. godine devizne rezerve NBH pokrivala su oko 1.27 mjeseci prosječnog robnouslužnog uvoza, a krajem 1994. godine 2.49 mjeseci. Promatrano kvartalno, rast rezervi bio je brži u III. i IV. kvartalu 1994., što je uvjetovano sezonskim efektima priljeva na temelju pružanja turističkih usluga na deviznom tržištu. Rast deviznih rezervi proširuje mogućnost aktivnije intervencije Narodne banke Hrvatske u slučaju iskazane potrebe domaće ekonomije i temeljna je podloga stabilnosti tečaja domaće valute.

3. MONETARNA POLITIKA U 1994. GODINI

3.1. Monetarni agregati

3.1.1. KRETANJE KLASIČNIH MONETARNIH AGREGATA

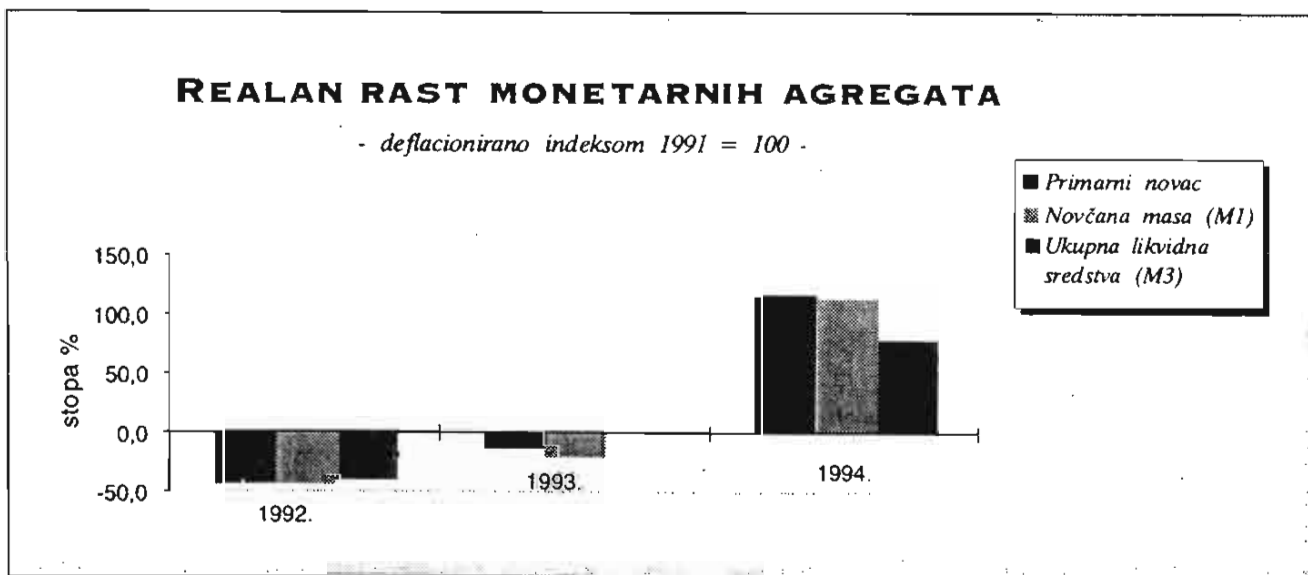
Osnovno obilježje kretanju monetarnih agregata u 1994. godini dao je proces remonetizacije nacionalne ekonomije započet u četvrtom tromjesečju 1993. godine. Od početka 1994. godine, u razdoblju siječanj - travanj dok su cijene na malo bilježile kontinuirano negativne stope rasta, kretanje monetarnih agregata bilo je pozitivno, na razini od 4,3 posto za M3 i na razini od 7,4 posto mjesečno za M1, intenzivirajući se dalje, iz mjeseca u mjesec.

Zaustavljanje i okončanje tog procesa započelo je krajem trećeg tromjesečja 1994. - nakon jedanaest mjeseci - usporavanjem stope rasta novčane mase s 9,0 posto prosječno mjesečno u prvih osam mjeseci 1994. na 0,9 posto prosječno mjesečno u posljednja četiri mjeseca 1994. godine. Ostvareni prosječni mjesečni rast novčane mase u 1994. iznosio je 6,2 posto i bio je, i uz proces remonetizacije, gotovo tri i pol puta sporiji nego u inflacijskoj 1993. godini.

Naime, kad je početkom listopada 1993. godine val hiperinflacije zaustavljen antiinflacijskim mjerama Vladinog stabilizacijskog

programa i prosječni mjesečni rast cijena na malo s 27,5 posto u prvih devet mjeseci, spušten na 12,0 posto u posljednja tri mjeseca te godine, rast novčane mase ubrzao se: prosječna mjesečna stopa rasta novčane mase od 19,9 posto ostvarena u prvih devet mjeseci podigla se na 24,4 posto u četvrtom tromjesečju. Time je započeo proces ubrzanog punjenja financijskih kanala ukupne ekonomije (ozdravljenim) novcem, koji je u prethodnom razdoblju, zbog svoje opadajuće vrijednosti, bio iscijeden do nužnog minimuma i gotovo zaobiđen kao mjerilo vrijednosti i platežno sredstvo. Realna količina domaćeg novca bila je tada na tako niskoj razini da je proces "onovčavanja" financijskih kanala do potrebne razine, tj. do uravnoteženja ponude i potražnje za novcem, u okviru rasta realne agregatne potražnje koja se formirala na domaćem tržištu, trajao sve do kraja kolovoza 1994. godine gotovo godinu dana.

SLIKA 13.

Zbog toga, u gospodarskim uvjetima u kojima novčana masa, monetarni agregat M1, bilježi prosječni mjesečni rast od 6,2 posto uz istovremeni prosječni mjesečni pad cijena od 0,3 posto u jednoj godini, monetarnu politiku u 1994. ne možemo nazvati ekspanzivnom jer omogućavanjem bržeg rasta monetarnih agregata nije mogla poticati rast cijena i inflaciju već je omogućavala da se "presahli" financijski kanali narodnog gospodarstva obnove novcem do potrebne razine.

Novčana masa povećala se u 1994. godini 4.032 milijuna kuna ili 106,9 posto na prosinačkoj razini i na kraju prosinca 1994. dosegla je iznos od 7.804 milijuna. U tom razdoblju posebno intenzivno, i s obzirom na proces remonetizacije i proces realnog rasta bruto društvenog proizvoda potpuno razumljivo, porastao je depozitni novac: 2.642 milijuna ili 113,9 posto, dok je gotov novac u kolanju imao nešto blaži rast: 1.291 milijun ili 94,5 posto. Takva kretanja dviju komponenti novčane mase u 1994. dovela su do nove strukture novčane mase i promjene odnosa gotovog novca i depozitnog novca. Smanjenje tog odnosa s 0,568 na kraju prosinca 1993. na 0,517 na kraju prosinca 1994. odgovaralo je smanjenju udjela gotovog novca u novčanoj masi s 36,2 posto na kraju 1993. na 34,1 posto na kraju 1994. godine.

Uz porast udjela depozitnog novca u novčanoj masi u 1994. godini ostvarena je i promjena strukture depozitnog novca, promatrano po sektorima. Depozitni novac države, centralne i lokalne zajedno, zadržao je razinu od 32 posto udjela u ukupnom depozitnom novcu, pri čemu se udio depozitnog novca lokalne države u depozitnom novcu države udvostručio - s 17 posto na kraju 1993. na 32 posto na kraju 1994. godine. Depozitni novac privatnog sektora povećao je svoj udio s 62 posto na 63,5 posto a depozitni novac javnih poduzeća i ostalih sektora smanjio je svoj udio s 6 posto na 4,5 posto u ukupnom depozitnom novcu bankarskog sustava koji je na kraju prosinca 1994. godine iznosio 5.146 milijuna kuna.

Krajem 1994, u listopadu, u okviru depozitnog novca provedeno je prebacivanje sredstava centralne države iz depozita kod poslovnih banaka u depozit kod centralne banke. Ta operativna mjera fiskalne politike nosila je sa sobom i negativne učinke na likvidnost pojedinih segmenata bankarskog sustava, no oni su bili amortizirani odgovarajućim mjerama. Naime, prijenos sredstava na žiro računima centralne države koja su bila dio depozitnog novca u pasivi poslovnih banaka u depozitni novac u pasivi centralne banke "težio" je na kraju listopada 1994. godine 654 milijun kuna i predstavljao 12,7 posto od ukupnog depozitnog novca. Međutim, depozitni novac centralne države nije bio

ravnomjerno raspoređen kod svih poslovnih banaka da bi se odljev depozitnog novca centralne države u depozit kod NBH mogao uklopiti u dnevne odnosno mjesečnu oscilaciju sredstava na žiro i tekućim računima kod poslovnih banaka koja zna biti i iznad 13 posto. Sredstva na žiro računima centralne države bila su najvećim dijelom u depozitu kod samo nekoliko banaka pa su tim bankama krajem listopada i tijekom studenoga bili odobreni krediti za likvidnost iz sredstava primarne emisije do visine od ukupno 224 milijuna kuna kako im odljevom depozita centralne države ne bi bila ugrožena dnevna likvidnost u tom kritičnom razdoblju. Ostali depoziti centralne države: depozitni novac izvanproračunskih fondova i nemonetarni kunski i devizni depoziti Republike Hrvatske i republičkih (izvanproračunskih) fondova i dalje su kod poslovnih banaka. Na kraju 1994. godine iznosili su oko 900 milijuna kuna što je predstavljalo oko 1,5 posto ukupne pasive poslovnih banaka u Hrvatskoj.

Kretanje nemonetarnih depozita u 1994. godini bilo je upola sporije od kretanja novčane mase, no slijedilo je remonetizacijski tijek. Godišnji rast ukupnih nemonetarnih depozita od 57,1 posto (4.642 milijuna kuna) ostvaren je uz intenzivniji rast nemonetarnih depozita u domaćoj valuti (63 posto ili 1.316 milijuna kuna) od rasta deviznih nemonetarnih depozita (55 posto ili 3.326 milijuna kuna). Prosječni mjesečni rast nemonetarnih depozita u prvih osam mjeseci 1994. iznosio je 4,6 posto, uz svibanjsko udvostručenje intenziteta tog rasta (9,1 posto) zbog naglog povećanja deviznih depozita u vrijeme mijenjanja privremene u stalnu novčanu jedinicu Republike Hrvatske. Sezonski obilježeno bilo je i kolovoško ubrzanje rasta nemonetarnih depozita (9,2 posto), nastalo po osnovi kunskih i po osnovi deviznih depozita. U posljednja četiri mjeseca 1994. godine prosječni mjesečni rast nemonetarnih depozita od 2,3 posto bio je upola sporiji nego u prvih osam mjeseci te godine.

TABLICA 2.
UKUPNI DEPOZITI NEBANKARSKIH SEKTORA
KOD MONETARNIH INSTITUCIJA

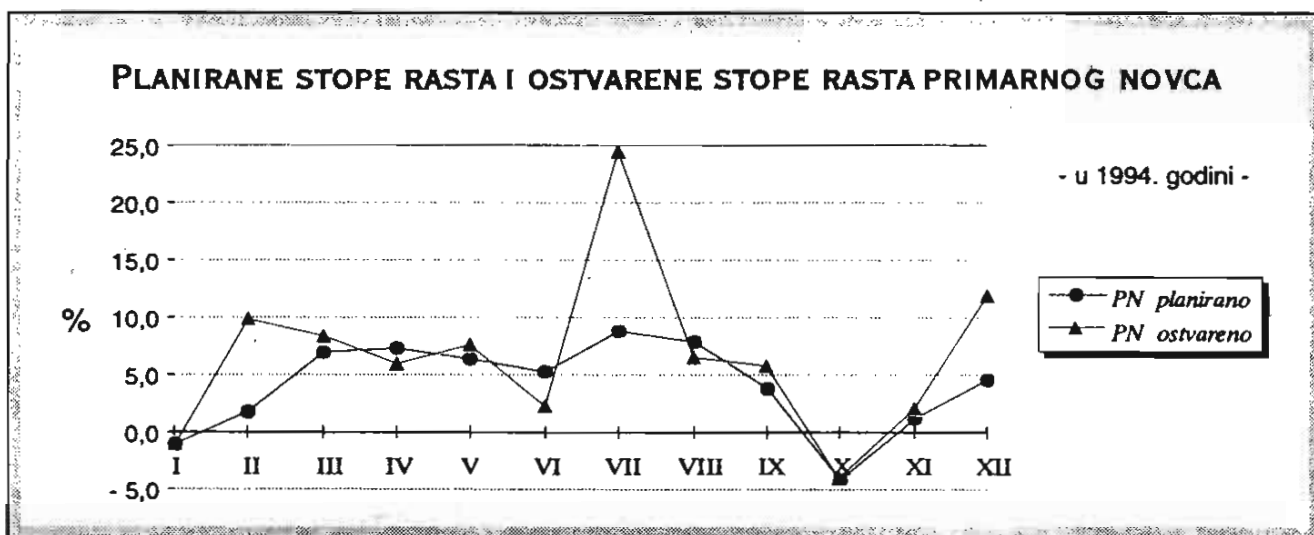
U milijunima kuna

	Stanje		Struktura		Promjene u 1994. Prosinačka razina		Prosječna mjesečna stopa rasta u 1994.
	XII 93.	XII 94.	XII 93.	XII 94.	Iznos	Stopa u %	
UKUPNA LIKVIDNA SREDSTVA	11.895	20.569	100,0	100,0	8.674	72,9	4,7
1. Novčana masa	3.772	7.804	31,7	37,9	4.032	106,9	6,2
1.1. Gotov novac u kolanju	1.367	2.658	11,5	12,9	1.291	94,4	5,7
1.2. Depozitni novac	2.405	5.146	20,2	25,0	2.741	113,9	6,5
2. Nemonetarni depoziti	8.123	12.765	68,3	62,1	4.642	57,1	3,8
2.1. Depoziti u domaćoj valuti	2.095	3.411	17,6	16,6	1.316	62,8	4,1
2.2. Devizni depoziti	6.028	9.354	50,7	45,5	3.326	55,2	3,7

Tijekom 1994. sektorska i valutna struktura nemonetarnih depozita nisu se značajnije mijenjale iako su se prosječne kamatne stope na oročene depozite u domaćoj valuti, promatrano na godišnjoj razini, jednako kao i prosječne kamatne stope na kredite, snizile u tom razdoblju na četverostruko nižu razinu (depoziti: sa 38,3 posto u siječnju na 9,7 posto u prosincu a krediti: s 56 posto u siječnju na 15 posto u prosincu), dok su se kamatne stope na depozite po viđenju prepolovile sa 7,7 posto prosječno mjesečno u siječnju, promatrano na godišnjoj razini, na 3,6 posto u prosincu.

Uz dostignute uvjete na domaćem skromnom tržištu novca i uz zakonitosti procesa remonetizacije, ostvarena kretanja ukupnih likvidnih sredstava (M3) u 1994. (godišnji rast od 8.674 milijuna kuna ili 73 posto na prosinačkoj razini, odnosno 4,7 posto prosječno mjesečno) rezultirala su i očekivanom promjenom strukture tih sredstava. Udio nemonetarnih depozita u ukupnim likvidnim sredstvima smanjio se sa 68,3 posto na kraju prosinca 1993. na 62,1 posto na kraju prosinca 1994. godine a udio novčane mase povećao se dakle, s 31,7 posto na 37,9 posto.

SLIKA 14.

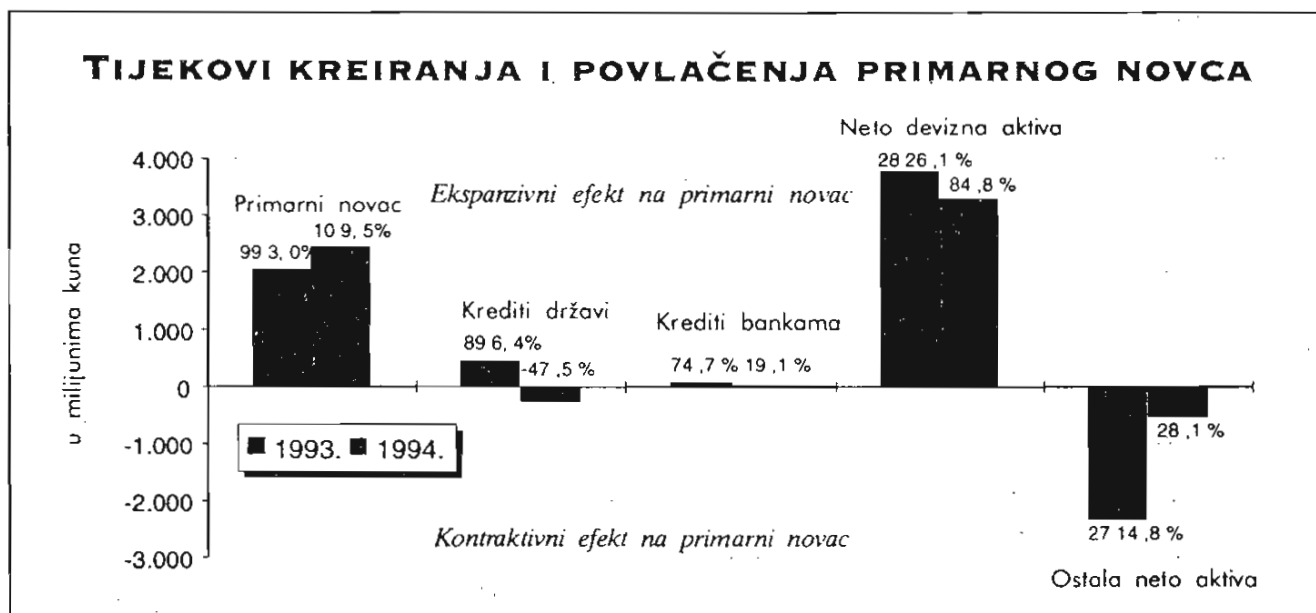

Autonomni rast ukupnih likvidnih sredstava (M3) u 1994. godini odvijao se uz poticaje vrlo neravnomjernog rasta primarnog novca: monetarni multiplikator m_3 kretao se na razini od 5,309 na kraju 1993. preko 4,577 i 4,728 na kraju srpnja i kolovoza respektivno, do 4,383 na kraju prosinca 1994. godine. Primarni novac, monetarni agregat pod izravnom kontrolom središnje banke (gotov novac u kolanju i depoziti banaka kod centralne banke) bilježi u 1994. godini prosječni mjesečni rast od 6,4 posto. Taj je rast brži od rasta bilo kojeg od ostalih monetarnih agregata u tom razdoblju. Na prosinačkoj razini ostvareno je povećanje od 2.453 milijuna kuna ili 109,5 posto. Karakterističan, za polovicu intenzivniji prosječan mjesečni rast monetarnih agregata u prvih osam mjeseci 1994. od prosječnog mjesečnog rasta monetarnih agregata u cijeloj godini, nije bio tako izražen kod primarnog novca jer se kretanje primarnog novca u posljednja četiri mjeseca 1994. (3,7 posto) u odnosu prema kretanju u prvih osam mjeseci (7,7 posto) nije usporilo poput kretanja ostalih monetarnih agregata (prosječno mjesečno kretanje ukupnih likvidnih sredstava npr. bilo je u posljednja četiri mjeseca 1994. četiri puta sporije nego u prvih osam mjeseci dok je kretanje novčane mase bilo deset puta sporije).

Takvo kretanje primarnog novca u 1994. godini bilo je posljedica znanih okolnosti: primarni novac je u mjesečnim projekcijama

novčane politike tijekom prvog polugodišta 1994. bio ciljani monetarni agregat i bio je projiciran u skladu s planiranim i očekivanim rastom širih monetarnih agregata a rastao je u skladu s potrebama održavanja realnog tečaja domaće valute i kunske likvidnosti banaka. Vrlo visoka, sezonski uvjetovana devizna likvidnost bankarskog sustava tijekom drugog i trećeg tromjesečja 1994. nametala je središnjoj banci dodatno kreiranje primarnog novca deviznim transakcijama. Otkupom deviza od banaka i dotokom novih, kunskih likvidnih sredstava osujećivao se pritisak na daljnju aprecijaciju domaće valute. Narodna banka Hrvatske morala je dakle, samo devet mjeseci nakon primjene prvih antiinflacijskih mjera Vlade i zaštite vrijednosti domaće valute na razini od najviše, u to vrijeme znamenite 4,444 jedinice domaće valute za jednu njemačku marku, poduzimati mjere i usporavati jačanje vrijednosti domaće valute odnosno održavati njezin tečaj prema njemačkoj marki na razini do 3,70 kuna za jednu njemačku marku.

SLIKA 15.

Ukupna emisijska aktivnost Narodne banke Hrvatske u 1994. godini bila je intenzivnija od planirane. Osnovni način kreiranja primarnog novca bile su devizne transakcije središnje banke. Odobravanje (povlačenje) kredita državnom proračunu i bankama iz sredstava primarne emisije u 1994. godini imalo je vrlo blag učinak na rast primarnog novca (Tablica 3). Jedan dio pozitivnih

monetarnih učinaka deviznih transakcija središnje banke bio je neutraliziran izdavanjem blagajničkih zapisa NBH, koje su banke upisivale tijekom cijele godine, na prosječnoj razini od 300 milijuna kuna blagajničkih zapisa NBH.

Ostvareni rast primarnog novca od 2.453 milijuna kuna ili 109,5 posto bio je efektuiran ravnomjerno - kroz rast gotovog novca od 1.292 milijun kuna (ili 94,5 posto) i kroz rast depozita banaka od 1.161 milijun kuna (ili 132,9) posto. U strukturi depozita banaka kod Narodne banke tijekom 1994. godine nije došlo do promjena; udio sredstava obvezne rezerve izdvojenih na računu kod NBH, i uz porast prosječne stope obvezne rezerve na depozite po viđenju s 20,2 posto u 1993. na 26,4 posto u 1994. godini, a prosječne stope obvezne rezerve na depozite oročene preko tri mjeseca s 5,5 posto na 17,4 posto, ostao je isti: 87,7 posto.

TABLICA 3.
BILANCA NARODNE BANKE HRVATSKE

U milijunima kuna

	Stanje		Struktura u %		Promjene u 1994.	
	XII 93.	XII 94.	XII 93.	XII 94.	Iznos	Stopa u %
I. AKTIVA	4.690	7.670	100,0	100,0	2.980	63,6
1. Devizna aktiva (neto)	3.892	7.192	83,0	93,8	3.300	84,8
1.1. Potraživanja od inozemstva	4.044	7.908	86,2	103,1	3.865	95,6
1.2. Obveze prema inozemstvu	-152	-716	-3,2	-9,3	-564	371,8
2. Plasmani	798	478	17,0	6,2	-320	-40,1
2.1. Krediti državi	528	251	11,3	3,3	-278	-52,5
2.2. Krediti bankama	187	223	4,0	2,9	36	19,1
2.3. Dospjela potraživanja	83	5	1,8	0,1	-78	-94,1
II. PASIVA	4.690	7.670	100,0	100,0	2.980	63,6
1. Primarni novac	2.241	4.693	47,8	61,2	2.453	109,5
1.1. Gotov novac u kolanju	1.367	2.658	29,1	34,7	1.291	94,5
1.2. Depoziti banaka	874	2.035	18,6	26,5	1.161	132,9
1.2.1. Žiro računi i blagajna banaka	107	250	2,3	3,3	143	133,3
1.2.2. Obvezna rezerva izdvojena na rn OR	767	1.785	16,3	23,3	1.019	132,9
2. Blagajnički zapisi NBH	21	375	0,5	4,9	354	1.669,3
3. Depoziti države	0	761	0,0	9,9	761	0,0
4. Ostali depoziti	0	94	0,0	1,2	94	0,0
5. Ostala pasiva (neto)	2.428	1.747	51,8	22,8	-681	-28,1

3.1.2. KRETANJE NETO DOMAĆE AKTIVE BANKARSKOG SUSTAVA (NDA)

Tijekom prvog polugodišta 1994. godine Savjet Narodne banke Hrvatske donosio je mjesečne projekcije monetarne politike kojima su bili utvrđivani kvantitativni ciljevi novčane politike: mjesečno kretanje primarnog novca i širih monetarnih agregata u okviru bilance NBH i bilance monetarnih institucija tj. bilance svih bankarskih institucija. Od srpnja 1994. godine, u skladu s gospodarskom politikom i obvezama koje proizlaze iz Stand-by aranžmana s Međunarodnim monetarnim fondom, planska baza projekcijama novčane politike je kretanje neto domaće aktive bankarskog sustava prema zadanim kvartalnim veličinama izvršnog kriterija za NDA.

Pismo o namjerama, Memorandum Vlade Republike Hrvatske o gospodarskoj politici iz kolovoza 1994. i Dodatak tom memorandumu bili su osnovica za potpisivanje Stand-by / Systemic Transformation Facility aranžmana s Međunarodnim monetarnim fondom u listopadu 1994. godine. Dodatkom Memoranduma i Financijskim programom za Hrvatsku koji je priređen uz Stand by aranžman definirani su i utvrđeni izvršni kriteriji za izabrane makroekonomske i monetarne kategorije: u razdoblju od lipnja 1994. do prosinca 1995. te kategorije trebaju se kretati u skladu s planiranim kvartalnim promjenama. Izvršni kriteriji za 1994. godinu bili su:

- 1. kumulativna promjena deficita konsolidirane središnje države u 1994. mogla je iznositi najviše 50 milijuna kuna (Dodatak I Memoranduma),*
- 2. kumulativna promjena neto potraživanja bankarskog sustava od konsolidirane centralne države (ukupna potraživanja banka od centralne države umanjena za ukupne obveze banaka prema centralnoj državi) u razdoblju od srpnja do prosinca 1994. mogla je iznositi najviše 84 milijuna kuna (Dodatak II Memoranduma),*
- 3. kumulativna promjena neto deviznih rezervi Narodne banke Hrvatske u 1994. godini morala je iznositi najmanje*

432 milijuna američkih dolara, prema tečaju HRK/USD na kraju lipnja 1994. godine: 5,8656 (Dodatak III Memoranduma),

4. kumulativna promjena neto domaće aktive bankarskog sustava u Hrvatskoj u razdoblju od srpnja do prosinca 1994. godine mogla je iznositi najviše 1.430 milijuna kuna (Dodatak IV Memoranduma),
5. kumulativna promjena neto potraživanja bankarskog sustava od devetnaest poduzeća određenih Odlukom Vlade, u razdoblju od srpnja do prosinca 1994., mogla je iznositi najviše 345 milijuna kuna (Dodatak V Memoranduma) i
6. kumulativna promjena novougovorenog vanjskog duga ili datih garancija za novi vanjski dug s izvornim dospijećem od jedne do dvanaest godina u razdoblju od srpnja do prosinca 1994. nije mogla biti viša od 200 milijuna USD, a za porast duga s izvornim dospijećem od jedne do pet godina gornja granica kumulativne promjene iznosila je 50 milijuna USD (Dodatak VI Memoranduma).

Čak tri od šest izvršnih kriterija vezani su na aktivnosti središnje banke: formiranje neto deviznih rezervi NBH, kreditiranje i prikupljanje depozita središnje države u skladu s propisima i utvrđivanje neto domaće aktive bankarskog sustava. Neto domaću aktivu definiramo kao svodni agregat koji iskazuje ukupna potraživanja bankarskog sustava od svih domaćih sektora, pri čemu su odnosi bankarskog sustava i sektora države iskazani u neto obliku: ukupna potraživanja banaka od države korigirana su tj. umanjena za ukupne depozite države kod banaka.

Izvršni kriterij NDA - kumulativne promjene neto domaće aktive bankarskog sustava - postao je, kako smo spomenuli, "target" monetarnoj politici sve do kraja 1995. godine. U skladu s tim projekcijama novčane politike od srpnja 1994. bilance monetarnih institucija projiciraju se u restrukturiranom obliku - u obliku identiteta neto domaće aktive. Neto domaća aktiva bankarskog sustava jednaka je razlici između ukupnih likvidnih

sredstava i neto inozemne aktive: $NDA = M3 - NFA$. Bilančno gledano, zbroj neto domaće aktive bankarskog sustava i neto inozemne aktive bankarskog sustava na strani aktive, jednak je ukupnim likvidnim sredstvima na strani pasive bilance bankarskog sustava.

Izvršni kriteriji za neto devizne rezerve Narodne banke Hrvatske (NIR), neto potraživanja bankarskog sustava od središnje države i neto domaću aktivu bankarskog sustava u 1994. godini bili su ostvareni.

Neto devizne rezerve NBH (inozemna aktiva NBH umanjena za inozemnu pasivu NBH) uvećale su se u 1994. godini za 685 milijuna USD, što je prema tečaju HRK/USD od 30. lipnja 1994. iznosilo 677 milijuna USD, te su neto devizne rezerve NBH (NIR) bile za 56,7 posto veće od minimuma (432 mln USD) zadanog izvršnim kriterijem za 1994. godinu.

Neto potraživanja bankarskog sustava od centralne države (Republika Hrvatska: državni proračun, Sabor, državne i Vladine institucije i tijela, te republički fondovi) na kraju prosinca 1994. godine iznosila su 47 milijuna kuna i u odnosu prema kraju lipnja smanjila su se za 755 milijuna kuna, dok je izvršnim kriterijem bilo ograničeno neto povećavanje potraživanja banaka od središnje države na razini od 84 milijuna kuna.

Planirano povećanje neto domaće aktive bankarskog sustava od 1.430 milijuna kuna, u drugom polugodištu 1994. ostvareno je uz metodološko usklađivanje i proširivanje izvršnog kriterija za 1.291 milijun kuna te uz prekoračenje od 191 milijun kuna ili 1,7 posto ukupno 2.912 milijuna kuna, što je u okviru prve revizije Stand by aranžmana bilo prihvaćeno.

TABLICA 4
NETO DOMAĆA AKTIVA

u milijunima kuna

	Stanja			Promjena u II. polugodištu 1994.	
	VI 94.	IX 94.	XII 94.	Iznos	%
I. NETO INOZEMNA AKTIVA (NFA)	6.084	8.971	7.492	1.408	23,2
1. Inozemna aktiva NBH (neto)	4.978	6.549	7.192	2.214	44,5
2. Inozemna aktiva poslovnih banaka (neto)	1.106	2.422	300	-805	-72,9
2.1. Inozemna aktiva poslovnih banaka	5.762	6.856	6.693	931	16,2
2.2. Inozemna pasiva posl. banaka (-)	-4.656	-4.434	-6.393	-1.736	37,3
II. NETO DOMAĆA AKTIVA (NDA)	8.546	9.030	11.458	2.912	34,1
1. Plasmani banaka	23.849	26.262	28.220	4.371	18,3
1.1. Kunski plasmani	13.853	15.751	17.235	3.382	24,4
1.2. Devizni plasmani	9.997	10.511	10.986	989	9,9
2. Potraživanja od države (neto)	802	115	47	-755	-94,2
2.1. Kunska i devizna potraživanja	2.053	1.698	1.666	-387	-18,8
2.2. Kunski i devizni depoziti (-)	-1.251	-1.583	-1.619	-368	29,4
3. Ostala aktiva (neto)	-16.106	-17.347	-16.809	-704	4,4
III. UKUPNA LIKVIDNA SREDSTVA (M3)	14.630	18.001	18.950	4.320	29,5
1. Novčana masa	5.055	6.502	6.673	1.618	32
1.1. Gotov novac u kolanju	1.666	2.158	2.658	992	59,6
1.2. Depozitni novac	3.389	4.344	4.015	626	18,5
2. Kvazi novac	9.575	11.499	12.277	2.702	28,2
2.1. Kunski depoziti	2.488	2.986	3.103	615	24,7
2.2. Devizni depoziti	7.087	8.513	9.174	2.086	29,4

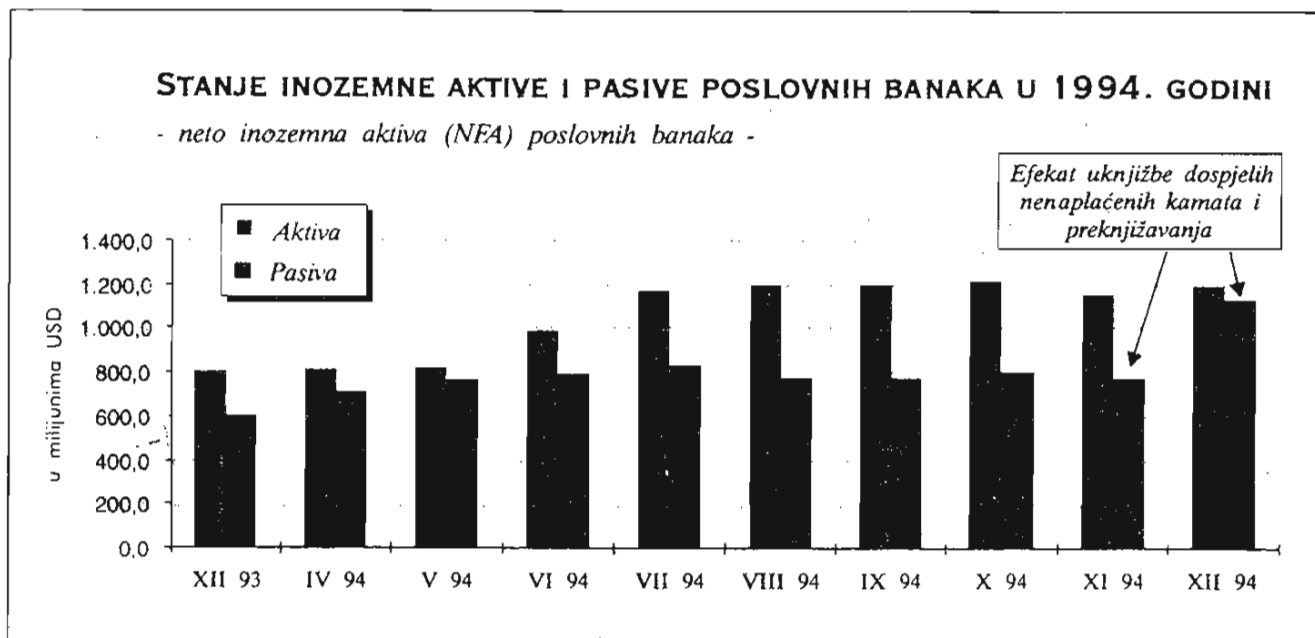
NAPOMENA: U M3 nisu uključeni ukupni depoziti centralne države, jer su sadržani u stavci neto potraživanja od države u okviru NDA.

Metodološko usklađivanje izvršnog kriterija NDA bilo je provedeno radi toga što se bilančna suma banaka za prosinac 1994. uvećala za učinak odredbi iz vladine Uredbe o podmirivanju dospjelih neplaćenih obveza prema inozemnim vjerovnicima. Tom uredbom, kojom se domaće dužnike, poslovne banke i krajnje korisnike kredita, obvezuje na plaćanje dospjelih obveza prema inozemstvu, bile su i normativizirane te dospjele obveze domaćih dužnika prema inozemnim kreditorima uknjižavanjem iznosa dospjelih obveza u bilančne knjige. Efekt tih uknjižavanja i određenih preknjižavanja koja su proizašla iz konačnog prepoznavanja svih obveza prema inozemstvu iznosio je 1.977 milijuna kuna.

Povećanje NDA u drugom polugodištu 1994. godine u iznosu od 2.912 milijuna kuna ili 34 posto ostvareno je (1) visokim porastom kunskih plasmana banaka (3.382 milijuna kuna ili 24 posto), posebno plasmana u dionice poduzeća: porast od 1.615 milijuna ili 44 posto i kredita odobrenih poduzećima: porast od 1.300 milijuna ili 20 posto, te (2) smanjenjem neto potraživanja bankarskog sustava od centralne države (755 milijuna kuna) i smanjenjem neto aktive (704 milijuna kuna).

Kategoriju ostale neto aktive, u ovakvom obliku neto domaće aktive, sačinjavaju: saldo ostalih potraživanja i ostalih obveza banaka, saldo međubankarskih odnosa i saldo odnosa poslovnih banaka i središnje banke, saldo odnosa s bivšom SFRJ, potraživanja banaka od države po osnovi Javnog duga i obveze banaka po osnovi blokiranih deviznih depozita građana ("stare štednje") te računi rezervi i kapitala banaka.

SLIKA 16.

Porast neto potraživanja bankarskog sustava od inozemstva (NFA) u iznosu od 1.408 milijuna kuna ili 23 posto u drugom polugodištu 1994. proizašao je iz povećanja neto inozemne aktive Narodne banke Hrvatske (2.214 milijuna kuna ili 45 posto) i smanjenja neto inozemne aktive poslovnih banaka (805 milijuna ili 73 posto) do kojeg je došlo najvećim dijelom zbog jednokratnog porasta inozemne pasive poslovnih banaka po

osnovi uknjižavanja dospjelih neplaćenih obveza prema inozemnim vjerovnicima u bilancu stanja poslovnih banaka.

Ostvarena povećanja neto potraživanja bankarskog sustava prema domaćim sektorima (NDA) i neto potraživanja bankarskog sustava prema inozemstvu (NFA) u promatranom razdoblju rezultirala su povećanjem ukupnih depozita nebankarskih sektora (M3) kod monetarnih institucija u iznosu od 4.320 milijuna ili 29,5 posto.

Zabilježeni porast ukupnih likvidnih sredstava (M3) od 4.320 milijuna kuna ne uključuje povećanje depozita centralne države u iznosu od 428 milijuna kuna jer je ono iskazano kao obveza banaka (poslovnih banaka i centralne banke) prema središnjoj državi u okviru neto potraživanja bankarskog sustava od države.

Takav pristup statistici ukupnih depozita nebankarskih sektora kod bankarskog sustava (M3), koji ne uključuje depozite centralne države, prihvaćen je i u novoj metodologiji monetarne statistike prema kojoj su izrađene tablice bilanci monetarnih institucija u Dodatku ovog izvješća.

3.2. Kreditni odnosi s državom i prijenos računa države u depozit kod Narodne banke Hrvatske

3.2.1. KREDITNI ODNOSI S DRŽAVOM

Tijekom 1994. godine kreditni odnosi Narodne banke Hrvatske i Države odvijali su se u okvirima dugoročnih kredita, koji su Državnom proračunu odobreni u ranijim godinama (1991. godine 15,5 milijuna kuna i 1993. godine 347,5 milijuna kuna), i kratkoročnih kredita kojima je Proračun u proljeće 1994. godine premostio vremensku neusklađenost između pritjecanja prihoda i formiranja rashoda.

Početakom 1994. godine visina zaduženja države iznosi 363 milijuna kuna temeljem dugoročnih kredita. Oba kredita

odobrena su uz kamatnu stopu od 1 posto godišnje. Na kraju 1994. godine zaduženje Države kod Narodne banke Hrvatske iznosilo je 180,1 milijun kuna.

TABLICA 5.
ZADUŽENJE DRŽAVE KOD NARODNE BANKE HRVATSKE

u milijunima kuna

	STANJE DUGOROČNIH KREDITA			STANJE KRATKOROČNIH KREDITA			UKUPNO
	Iz 1991.	Iz 1993.	Ukupno	Za premo- šćivanje	Za kupnju deviza	Za otplatu II. tranše dugo- ročnog kredita	
31.12.93.	15,5	347,5	363,0	-	-	-	363,0
31.01.94.	15,5	343,6	359,1	-	-	-	359,1
28.02.94.	15,5	343,6	359,1	-	-	-	359,1
31.03.94.	15,5	288,2	303,7	-	91,7	55,5	450,9
30.04.94.	15,5	334,7	350,2	73,4	91,7	15,5	530,8
31.05.94.	15,5	336,8	352,3	112,5	184,4	-	649,2
30.06.94.	15,5	280,6	296,1	112,5	184,4	-	593,0
31.07.94.	15,5	279,0	294,5	47,5	184,4	-	526,4
31.08.94.	15,5	279,2	294,7	-	48,9	-	343,6
30.09.94.	15,5	223,6	239,1	-	-	-	239,1
30.10.94.	15,5	223,2	238,7	-	-	-	238,7
30.11.94.	15,5	221,4	236,9	-	-	-	236,9
31.12.94.	15,5	164,6	180,1	-	-	-	180,1

U prvom tromjesečju 1994. godine Državni proračun imao je poteškoća u izvršavanju svojih obveza, zbog vremenske neusklađenosti između pritjecanja prihoda s dospjelim obvezama. Kako je Zakonom o Narodnoj banci Hrvatske, člankom 58., predviđena mogućnost kratkoročnog kreditiranja Države upravo za tu namjenu, koncem ožujka 1994. godine Narodna banka Hrvatske odobrila je Državnom proračunu tri kratkoročna kredita. Krediti su odobreni uz kamatnu stopu u visini važeće eskontne stope, sa zajedničkim dospijećem glavnice i kamata na dan 31. prosinca 1994.

Prvi kredit u cijelosti je pušten u tečaj 31. 3. 1994., dok su druga dva kredita trebala biti puštena u tečaj kroz četiri mjesečna obroka, počevši od 1. 4. 1994. godine. Uslijed bolje usklađenosti prihoda s rashodima Državnog proračuna, u tečaj je bilo pušteno manje nego što je bilo odobreno.

Korišteni kratkoročni krediti u ukupnom iznosu od 362,3 milijuna kuna postupno su vraćani tijekom ljetnih mjeseci 1994. godine, a u cijelosti su izmireni 15. rujna 1994. godine.

3.2.2. PRIJENOS ŽIRO-RAČUNA DRŽAVE U DEPOZIT KOD NARODNE BANKE HRVATSKE

Odlukom o prijenosu novčanih sredstava državnog proračuna u depozit kod Narodne banke propisana je obveza uključivanja državnih sredstava s računa koji se vode kod Zavoda za platni promet u depozit kod Narodne banke Hrvatske. Radi se uglavnom o računima depozita po viđenju s kojih se mogu obavljati plaćanja, odnosno, manjim dijelom o računima ograničenih depozita po viđenju. Računi koji su spomenutom odlukom preneseni iz depozita banaka u depozit Narodne banke Hrvatske jesu: žiro račun proračuna Republike Hrvatske i korisnika Republičkog proračuna te određeni prolazni računi javnih prihoda, čiju glavninu čine prolazni računi za zajedničku naplatu prihoda državnog proračuna Republike Hrvatske i proračuna jedinica lokalne samouprave i uprave. Sredstva s navedenih računa prenesena su u depozit kod Narodne banke Hrvatske dana 3. listopada 1994. godine u iznosu od 654 milijuna kuna.

3.3: Kreditni odnosi s bankama i emisija blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske

U tijeku 1994. godine aktivnost središnje banke u kreditnim odnosima s poslovnim bankama kretala se u smjeru sužavanja plasmana iz sredstava primarne emisije. U tom razdoblju učinjene su značajne izmjene instrumenata monetarne politike, a nastupile su i bitne promjene vezane uz funkcioniranje platnog sustava.

3.3.1. KREDITI BANKAMA

Kreditni iz opće kvote

Od početka provođenja stabilizacijskog programa, dotada osnovni oblik kreditiranja banaka iz sredstava primarne emisije, krediti iz "opće kvote" postupno su se smanjivali.

Stanje opće kvote početkom 1994. godine iznosilo je 139,8 milijuna kuna, a svi krediti korišteni iz te kvote trebali su se naplatiti do 15. svibnja 1994. godine. Narodna banka Hrvatske kredite iz opće kvote u cijelosti je naplatila krajem srpnja 1994. godine.

Kreditni za održavanje dnevne likvidnosti

Kredite za održavanje dnevne likvidnosti banke su koristile na temelju upisanih blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske (u 100 postotnom iznosu nominalne vrijednosti tih zapisa) i na temelju obveznica i mjenica Republike Hrvatske (u 50 postotnom iznosu nominalne vrijednosti tih vrijednosnih papira koje dospijevaju u roku od 6 mjeseci od dana korištenja kredita). Kreditom za likvidnost banke su se mogle koristiti 10 radnih dana u mjesecu uz uvjet da u prethodnih 60 dana nisu imale dospjelih neizmirenih obveza po kreditu za likvidnost. U dane korištenja tog kredita banke nisu mogle odobravati dodatne kredite ni druge plasmane.

Maksimalno stanje ovih kredita (155 milijuna kuna) bilo je zabilježeno na kraju rujna 1994. godine.

TABLICA 6.
STANJE PLASMANA IZ SREDSTAVA PRIMARNE EMISIJE NBH

u milijunima kuna

	1993.		1994.		
	XII	III	VI	IX	XII
I. KREDITI ODOBRENI BANKAMA	186,9	195,0	110,5	168,2	222,6
Opća kvota	139,8	80,9	0,0	0,0	0,0
Kreditni za dnevnu likvidnost	5,5	0,0	0,0	155,0	0,0
Avansi mjenjačima	-	51,4	56,2	0,3	0,0
Dugoročni krediti	0,8	0,8	0,5	0,4	0,4
Ostali krediti	5,3	9,9	23,0	12,1	0,9
Posebni krediti za isplatu štednje i tekućih računa građana	35,5	52,0	30,8	0,4	0,0
Interventni krediti	-	0,0	0,0	0,0	0,0
Lombardni krediti	0,0	0,0	0,0	0,0	24,0
Inicijalni krediti	-	0,0	0,0	0,0	0,0
Repo aranžmani s blagajničkim zapisima	-	0,0	0,0	0,0	197,3
II. KREDITI ODOBRENI MINISTARSTVU FINANCIJA	535,4	577,4	694,3	333,6	250,6
Dugoročni krediti	384,0	303,7	296,2	239,2	180,1
Kratkoročni krediti	-	147,2	296,9	0,0	0,0
Devizni krediti	151,4	126,5	101,2	94,4	70,5
UKUPNO	715,3	772,4	804,8	501,8	473,2

TABLICA 7.
PLASMANI IZ SREDSTAVA PRIMARNE EMISIJE U 1994. GODINI

Tromjesečne promjene, u milijunima kuna

	Stanje		Promjene u 1994.							
	1993.		I tromjesečje		II tromjesečje		III tromjesečje		IV tromjesečje	
	XII		Iznos	Index	Iznos	Index	Iznos	Index	Iznos	Index
I. KREDITI ODOBRENI BANKAMA	186,9		8,1	104	-84,5	57	57,7	152	54,4	132
Opća kvota	139,8		-58,9	58	-80,9		0,0		0,0	
Kreditni za dnevnu likvidnost	5,5		-5,5	0	0,0		155,0		-155,0	
Avansi mjenjačima	-		51,4		4,8	109	-56,0	0	-0,3	
Dugoročni krediti	0,8		0,0	99	-0,3	60	-0,1	80	0,0	100
Ostali krediti	5,3		4,6	188	13,1	232	-10,9	53	-11,2	7
Posebni krediti za isplatu štednje i tekućih računa građana	35,5		16,5	147	-21,2	59	-30,4	1	-0,4	
Interventni krediti	-		0,0		0,0		0,0		0,0	
Lombardni krediti	0,0		0,0		0,0		0,0		24,0	
Inicijalni krediti	-		0,0		0,0		0,0		0,0	
Repo aranžmani s blagajničkim zapisima	-		0,0		0,0		0,0		197,3	
II. KREDITI ODOBRENI MINISTARSTVU FINANCIJA	535,4		63,0	108	116,9	120	-360,8	48	-35,3	75
Dugoročni krediti	384,0		-59,3	79	-7,5	98	-57,0	81	-59,2	75
Kratkoročni krediti	-		147,2		149,7	202	-297,0		0,0	
Devizni krediti	151,4		-24,9	84	-25,3	80	-6,8	93	23,9	75
UKUPNO	722,3		71,1	108	32,4	104	-303,1	62	19,1	94

Poseban kredit po štednim ulozima i tekućim računima građana

Poseban kredit za štedne uloge i tekuće račune građana, kao svojevrsno osiguranje za nesmetano isplaćivanje štednih uloga i sredstava s tekućih računa građana, u uvjetima neriješenog problema osiguranja štednih depozita građana, banke su koristile automatizmom. Visinu kredita svakodnevno je odobraval Komisija za likvidnost, a Zavod za platni promet provodio bi terećenje računa Narodne banke Hrvatske u korist računa banke kojoj je odobren kredit.

U 1994. prosječni mjesečni iznos korištenja opisanog kredita iznosio je od 8,1 do 109,9 milijuna kuna, a koristio ga je mali broj banaka. Najveći iznos korištenih kredita odnosio se na banke s ozbiljno narušenom likvidnošću (Riječka banka d.d. Rijeka, Slavonska banka d.d. Osijek, Splitska banka d.d. Split i Istarska banka d.d. Pula).

Uvođenjem nove Zakonske regulative u listopadu 1994. godine dokinut je automatizam u korištenju sekundarnih izvora likvidnosti, pa i kredita za isplatu štednih uloga i tekućih računa građana, a za podizanje gotovine uvedena je mogućnost korištenja dnevnog kredita za štedne uloge i tekuće račune građana. Novi kredit poslovne banke mogle su koristiti samo tijekom dana u visini do najviše 10 posto od najnovijeg stanja štednje i tekućih računa građana.

Interventni kredit

Nakon dokidanja automatizma u korištenju sekundarnih izvora likvidnosti i uvođenja provjere stanja žiro računa banke pri provođenju naloga deponenata banke (tzv. "dvostruko pokriće") u listopadu 1994. godine, središnja banka prilagodila je dio svog instrumentarija takvim promjenama. Najveća novina je uvođenje interventnog kredita.

Interventni kredit uveden je 1. listopada 1994. Ukoliko nakon angažiranja novčanih sredstava na tržištu novca, iskorištenih kredita za održavanje dnevne likvidnosti kod središnje banke (listopad i studeni), te lombardnog kredita (u prosincu 1994. godine), nema dovoljno sredstava na računu banke, središnja banka odobrava interventni kredit banci u iznosu iskazanih nedostajućih sredstava na njezinom žiro računu.

Od trenutka dobivanja interventnog kredita, do njegovog povrata, Zavod za platni promet naloge deponenata banke provodi samo u slučaju da banka na svom žiro računu ima sredstava. Na taj način ne može se dogoditi da se produbi stanje nedostajućih sredstava kod banke koja koristi interventni kredit. Izuzetak predstavljaju dnevni krediti, koji se moraju naplatiti i pod cijenu produblivanja interventnog kredita.

Interventni kredit banka mora vratiti najdalje trećeg radnog dana, a može ga koristiti najviše tri puta u tijeku mjeseca. Ukoliko banka nije u mogućnosti interventni kredit vratiti u propisanom roku, dužna je podnijeti Narodnoj banci Hrvatske zahtjev za produljenje korištenja kredita s podacima o stanju likvidnosti te planom rješavanja problema nedostajućih sredstava.

U zadnjem tromjesečju 1994. godine 11 banaka koristilo je interventne kredite u prosječnom iznosu od 30,0 milijuna kuna, promatrajući pritom samo dane kada su odobravani ovi krediti.

Inicijalni kredit

Inicijalni krediti predsanacijski su krediti odobreni poslovnim bankama koje su u prva tri kvartala, a naročito u trećem kvartalu 1994. godine, najviše koristile sekundarne izvore likvidnosti. Inicijalni krediti odobreni su i za premošćivanje problema prilagodbe banaka novoj situaciji prijenosa državnih depozita iz depozitne osnovice banaka, koji je učinjen početkom listopada 1994. godine.

Inicijalni krediti bili su odobreni u ukupnom iznosu od 99,0 milijuna kuna: Splitskoj banci d.d. Split, Riječkoj banci d.d. Rijeka i Slavonskoj banci d.d. Osijek.

Lombardni kredit

Banke su do svibnja 1994. godine imale pravo koristiti lombardni kredit u okviru opće kvote, no tu su mogućnost koristile vrlo rijetko. Ukinućem mogućnosti kreditiranja banaka iz opće kvote dokinuti su i lombardni krediti kao instrument središnje banke.

Odlukom od 1. prosinca 1994, ponovno je data mogućnost bankama da koriste lombardne kredite i to uz zalog blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske, u njihovom 100 postotnom nominalnom iznosu. Kredit se mogao koristiti do 15 radnih dana u kalendarskom mjesecu. Uvođenjem lombardnog kredita dokinuta je mogućnost korištenja dnevnog kredita za održavanje likvidnosti. Za razliku od dokinutog kredita, prilikom korištenja lombardnih kredita bankama se nije ograničavao porast plasmana.

Korištenje lombardnog kredita kretalo se od 13,5 milijuna kuna do 425,3 milijuna kuna. Kredit je koristilo 15 banaka koje su imale upisane blagajničke zapise Narodne banke Hrvatske, a prosječan iznos korištenog kredita iznosio je 209,9 milijuna kuna.

3.3.2. BLAGAJNIČKI ZAPISI NARODNE BANKE HRVATSKE I REPO AUKCIJA BLAGAJNIČKIH ZAPISA

U okviru monetarne politike za 1994. godinu središnja banka provodila je aukcije blagajničkih zapisa, s kojima je započela koncem 1993. godine. Već tijekom veljače 1994. unose se slijedeće novine: omogućena je promptnost provođenja, jer je i aukcija objavljivana dan unaprijed za slijedeći dan, a nuđene kamatne stope prestale su se licitirati vezano uz eskontnu stopu Narodne banke Hrvatske.

Pošto je cilj aukcija blagajničkih zapisa uglavnom bio sterilizacija slobodnih novčanih sredstava, to je i središnja banka u toku 1994. godine bila veoma fleksibilna kod kamatnih stopa licitiranih na aukcijama.

Bankama je početkom 1994. godine dana mogućnost kupnje blagajničkih zapisa i između aukcija samo uz unaprijed utvrđeni rok dospjeća, te kamatne stope putem tzv. izravne ponude.

Mogućnost upisa blagajničkih zapisa središnje banke u 1994. godini imale su i druge pravne osobe, ali preko poslovnih banaka. Međutim, za takav upis blagajničkih zapisa nije bilo velikog interesa.

U srpnju 1994. godine kod aukcija blagajničkih zapisa uvedene su daljnje novine: proširen je krug upisnika zapisa na štedionice i štedno-kreditne zadruge, dokinuta je mogućnost kupnje blagajničkih zapisa po izravnoj ponudi, prodaja blagajničkih zapisa na aukcijama obavlja se uz diskont, tj. umanjenje nominalne vrijednosti blagajničkih zapisa za iznos pripadajućih kamata, smanjen je broj mogućih dospjeća s pet na tri (dokinuto je dospjeće 14 i 60 dana) te se uvode zasebne aukcije blagajničkih zapisa na 7 dana u ponedjeljak, 30 dana u srijedu i 90 dana u petak.

Sukladno promjenama u monetarnoj politici, zakonskoj regulativi te likvidnosti banaka, tijekom kolovoza i rujna 1994. godine izmijenila se struktura upisanih blagajničkih zapisa po rokovima dospjeća s većinskog udjela zapisa upisanih na 7 dana na one blagajničke zapise upisane na rok od 90 dana (koncem rujna taj udio iznosio je 86 posto ukupno upisanih zapisa).

TABLICA 8.
**PROSJEČNA KAMATNA STOPA POSTIGNUTA NA AUKCIJI
 BLAGAJNIČKIH ZAPISA NBH PO MJESECIMA U 1994. GODINI**

u postocima

	ROKovi DOSPIJEĆA PO DANIMA						
	7	14	30	35	60	90	91
12/93.	67,8	-	63,1	-	-	97,4	-
01/94.	26,8	52,9	66,9	-	-	66,7	-
02/94.	28,3	26,8	41,3	-	-	71,5	-
03/94.	24,8	24,8	24,8	-	-	25,0	-
04/94.	17,5	17,8	18,7	-	-	15,0	-
05/94.	17,9	18,6	19,7	-	-	-	-
06/94.	15,2	18,9	20,0	-	-	22,0	-
07/94.	13,5	19,0	16,3	-	-	17,7	-
08/94.	11,0	-	14,0	-	-	17,0	-
09/94.	11,1	-	14,1	-	-	17,0	-
10/94.	11,1	-	13,7	-	-	17,0	-
11/94.	9,0	-	11,0	11,0	-	14,0	14,0
12/94.	9,0	-	-	11,9	-	-	14,0

U tijeku listopada 1994. godine zbog odljeva depozita Države iz depozitnih osnovica banaka i time narušene likvidnosti, smanjilo se stanje upisanih blagajničkih zapisa.

Koncem studenog određeni su novi rokovi dospijeća blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske, i to 7, 35 i 91 dan. Ovom izmjenom omogućeno je da se dani održavanja aukcija poklapaju s rokovima dospijeća blagajničkih zapisa. Nadalje, od studenog aukcije blagajničkih zapisa održavale su se tri puta tjedno, ali za sva tri roka dospijeća (7, 35 i 91 dan).

TABLICA 9.
PREGLED UPISANIH BLAGAJNIČKIH ZAPISA NBH PREMA ROKOVIMA
NJIHOVA DOSPIJEĆA, PO MJESECIMA U 1994. GODINI

u tisućama kuna

ROKOVI DOSPIJEĆA PO DANIMA							
	7	14	30	35	60	90	91
12/93.	1.800	-	1.050	-	-	11.150	-
01/94.	1.300	3.200	4.000	-	-	7.500	-
02/94.	50.500	300	11.200	-	-	1.500	-
03/94.	427.250	100.300	5.200	-	-	12.500	-
04/94.	625.300	19.350	30.500	-	-	7.000	-
05/94.	829.200	16.200	40.400	-	-	-	-
06/94.	883.500	101.850	26.900	-	-	5.200	-
07/94.	259.400	13.000	129.900	-	-	20.000	-
08/94.	503.400	-	71.400	-	-	124.100	-
09/94.	211.400	-	13.000	-	-	256.600	-
10/94.	202.000	-	14.500	-	-	68.000	-
11/94.	54.500	-	35.500	13.600	-	30.500	2.000
12/94.	19.000	-	-	68.800	-	-	224.545

TABLICA 10.
PREGLED STANJA NUĐENIH I UPISANIH
BLAGAJNIČKIH ZAPISA NBH U 1994. GODINI

U tisućama kuna

	Ukupno ponuđeni iznos	Ukupno upisani iznos	Broj prihvaćenih ponuda	Stanje upisanih BZ krajem mjeseca
12/93.	16.300	14.000	17	21.200
01/94.	22.800	16.000	13	31.450
02/94.	71.900	63.500	27	82.150
03/94.	545.750	545.250	98	165.950
04/94.	682.800	682.150	62	305.550
05/94.	887.850	885.800	87	363.400
06/94.	1.017.450	1.017.450	81	351.600
07/94.	422.300	422.300	48	204.318
08/94.	714.200	699.300	62	334.113
09/94.	481.000	481.000	47	438.804
10/94.	330.500	284.500	39	272.217
11/94.	161.000	136.100	26	295.618
12/94.	318.345	12.345	35	375.074

Repo aranžmani s blagajničkim zapisima

Ugovaranje poslova reotkupa (REPO aranžmana) s blagajničkim zapisima Narodne banke Hrvatske (prodaja blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske, od strane banke, Narodnoj banci Hrvatske uz obvezu banke da iste zapise otkupi na određeni dan uz plaćanje kamate za korištena kunska sredstva) implementirana je kao mjera monetarne politike u studenom 1994. godine. Kamata na korištena sredstva po REPO aranžmanima utvrđuje se na aukciji. Ostvarena kamata po REPO poslovima kretala se od 16,2 posto do 18 posto.

U tijeku 1994. godine održane su tri aukcije REPO poslova po blagajničkim zapisima.

TABLICA 11.

U TISUĆAMA KUNA	29.11.94.	23.12.94.	31.12.94.
Ukupno ponude	111.800	21.300	212.301
Ukupno prihvaćene ponude	70.400	21.300	212.301
Vagana kamatna stopa	18,0%	16,2%	17,7%

3.3.3. LIKVIDNOST BANAKA

Likvidnost bankarskog sustava u 1994. godini bila je podložna mnogim promjenama vezanim, između ostalog, i uz izmjenu zakonske regulative. U cjelini uzevši, kunska likvidnost banaka bila je i više nego dostatna da se ostvari utvrđeni rast monetarnih agregata.

Likvidnost banaka obično se mjeri stanjem sredstava na žiro računu banaka i u blagajnama, praćenjem korištenja sekundarnih izvora (sredstva tržišta novca, međubankarskih kredita i obvezne rezerve) te kreditima za održavanje likvidnosti iz primarne emisije (kredit za održavanje dnevne likvidnosti te lombardni, interventni kredit i kredit za isplatu štednih uloga i tekućih računa građana).

Na osnovi kretanja stanja žiro računa, korištenja sekundarnih izvora likvidnosti te primarne stope likvidnosti može se zaključiti da je kunška likvidnost banaka u 1994. godini bila vrlo promjenljiva. U prvom tromjesečju likvidnost banaka bila je niska. Banke su koristile značajne izvore kredita za likvidnost (posebno u veljači), te kredite za isplatu štednje i tekućih računa građana. Posebne poteškoće u održavanju likvidnosti imale su banke koje su kreditirale brodogradnju te banke koje posluju na ratom ugroženom području.

U drugom tromjesečju, a posebno u travnju i svibnju, likvidnost banaka znatno je povoljnija, tako da su banke bile u mogućnosti povećati upis blagajničkih zapisa. Zbog naplate određenih kredita iz primarne emisije likvidnost banaka u srpnju je smanjena. Međutim, zbog vrlo velikih intervencija središnje banke na deviznom tržištu (otkupa deviza s osnove mjenjačkih poslova), likvidnost banaka u kolovozu i rujnu ocjenjuje se visokom. Zbog toga, kao i zbog dobro sinkroniziranih mjera monetarne politike, banke u listopadu 1994. godine nisu imale većih poteškoća prilikom prijenosa depozita države u depozit kod središnje banke.

3.3.3.1. Reotkup deviza

U 1994. godini, u okviru deviznih transakcija središnje banke, uz definitivni otkup deviza uveden je i instrument otkupa deviza od poslovnih banaka uz obvezan reotkup deviza do određenog roka. U svim mjesecima u kojima je tijekom 1994. godine Narodna banka Hrvatske otkupljivala devize od poslovnih banaka uz reotkup, kako bi se privremeno jedan dio devizne likvidnosti pretočio u kunšku likvidnost, rok za reotkup bio je utvrđen prije isteka mjeseca. U tim su mjesecima dakle, monetarni efekti deviznih transakcija središnje banke na osnovi otkupa deviza (uz reotkup) bili neutralni. Izuzetak su bili srpanj (35 milijuna kuna) i listopad (184 milijuna kuna), mjeseci u kojima su deviznim transakcijama središnje banke po osnovi otkupa deviza uz reotkup, bili zabilježeni pozitivni monetarni efekti. Već u sljedećim mjesecima, po reotkupu deviza, ti pozitivni efekti bili su neutralizirani.

3.4. Kamatne stope Narodne banke Hrvatske

Kamatne stope Narodne banke Hrvatske u razdoblju od siječnja do 1. travnja 1994. bile su utvrđivane na mjesečnoj, a od travnja do konca godine na godišnjoj razini. Sukladno visini eskontne stope mijenjala se i visina kamatnih stopa na plasmane Narodne banke Hrvatske. Analiza kamatnih stopa u 1994. godini, što je vrijeme u kojem se provodi stabilizacijski program, ukazuje na kontinuirano smanjenje, kako eskontne, tako i ostalih aktivnih i pasivnih kamata. Kamatne stope Narodne banke Hrvatske tijekom cijele godine znatno su niže u odnosu na kamate poslovnih banaka i Tržišta novca.

U prošloj godini eskontna stopa kretala se u rasponu od 14 posto na godišnjoj razini u siječnju do 8,5 posto godišnje od srpnja do konca godine.

Kretanje aktivnih i pasivnih kamata Narodne banke Hrvatske vidljivo je u tablici 6 u prilogu.

3.5. Intervencije na deviznom tržištu i politika tečaja

Stabilizacijski program Vlade i njegovi osnovni ciljevi: smanjivanje inflacije i stvaranje stabilnih uvjeta privređivanja, bili su i u 1994. godini podržavani aktivnom politikom tečaja domaće valute. Možemo reći da je restriktivna monetarna politika, kao podrška ovom programu, nastavljena i u 1994. godini te je održavanje stabilnog tečaja kune bila izuzetno složena zadaća Središnje banke. Radi suficita platne bilance zemlje, odnosno zbog konstantno većeg priljeva inozemnog kapitala tijekom cijele godine, pritisci na tečaj u smjeru aprecijacije domaće valute bili su vrlo izraženi. Procjenjivanje prioriteta i balansiranje između dva jednako važna cilja ekonomske i monetarne politike bilo je osnovna značajka politike Narodne banke Hrvatske u intervencijama na deviznom tržištu u 1994. godini; tj. obraniti tečaj od aprecijacije ili probiti okvire rasta monetarnih agregata, s neizbježnom posljedicom oživljavanja inflacijskih pritisaka i ugrožavanje provedbe Stabilizacijskog programa.

Prvi pritisci javili su se već u prvom tromjesečju 1994. godine. U ožujku tečaj je bio formiran na razini od 3,5936 kuna za jednu njemačku marku, što je bila najniža vrijednost njemačke marke na domaćem deviznom tržištu tijekom cijele godine. Narodna banka Hrvatske intervenirala je aukcijskim otkupom, te je tečaj kune u odnosu na njemačku marku već krajem ožujka formiran na višoj razini, uz daljnji trend deprecijacije k stabilnih 3,71 kunu za jednu njemačku marku početkom turističke sezone.

Tijekom ljetnog razdoblja, kada je priljev inozemnog kapitala bio znatno povećan, snažnije se interveniralo u obrani tečaja. Aprecijacija domaće valute spriječena je aktivnom interventnom politikom Narodne banke Hrvatske. Zadovoljena je povećana potražnja za domaćom valutom, koja je mogla ugroziti stabilnost tečaja. U razdoblju od svibnja do kolovoza otkupljeno je deviza koje potječu od zamjene stranih sredstava na mjenjačnicama u iznosu od 256,7 milijuna USD i 224,4 milijuna DEM (oko 400 milijuna USD). U tom razdoblju nije bilo redovitih aukcijskih otkupa deviza, jer je bilo ocijenjeno da je primarna emisija kuna koja je bila obavljana kroz otkup deviza od banaka, po osnovi otkupa deviza na mjenjačnicama, bila adekvatna. Tečaj je tijekom cijele turističke sezone bio stabiliziran na razini od 3,69 do 3,71 kunu za jednu njemačku marku.

Pritisci u smjeru aprecijacije javili su se ponovno u listopadu, te je Narodna banka Hrvatske intervenirala otkupom deviza putem redovnih deviznih aukcija, čime je zaustavljen trend porasta vrijednosti kune. Ove intervencije bile su ograničenog dometa s obzirom da je u četvrtom tromjesečju 1994. godine već bio potpisan Memorandum Vlade Republike Hrvatske o gospodarskoj politici, kojim su utvrđeni strogi monetarni okviri rasta, odnosno kojim je kvantificirana dozvoljena gornja granica rasta neto domaće aktive. Intervencijama Narodne banke Hrvatske u zadnjem tromjesečju 1994. godine uspjelo se zaustaviti aprecijaciju tečaja domaće valute na razini od 3,63 kune za jednu njemačku marku.

Trendovi aprecijacije tečaja domaće valute, koji su, kao što je gore opisano bili prisutni tijekom cijele godine, sprečavani su intervencijama aukcijskog definitivnog otkupa deviza od banaka u ukupnom iznosu od 276,7 milijuna DEM, što je rezultiralo primarnom emisijom od 1.012,7 milijardi kuna. Pored toga sezonski trendovi aprecijacije tijekom turističke sezone sprečavani su definitivnim otkupom deviza od banaka (256,7 milijuna USD i 224,4 milijuna DEM), čime je u opticaj pušteno 2.342,9 milijuna kuna. Prema tome, ukupni monetarni efekti intervencija, usmjerenih k sprečavanju trenda aprecijacije, iznosili su u 1994. godini 3.355,6 milijuna kuna.

S druge strane, volatilnost tečaja domaće valute, izražena u pojedinim razdobljima, koja nije imala trendno kretanje, zahtijevala je drugi oblik intervencija: otkup deviza od banaka putem aukcija, ali uz obvezni reotkup prodanih deviza u ugovorenom roku, uz naplatu kamata od banaka u visini eskontne stope, na iznos kuna korištenih u istom razdoblju. Putem ovih transakcija otkupljeno je 452,1 milijuna dolara, što znači da je povremeno u opticaju bilo dodatnih 1.953,0 milijuna kuna. Bitno je naglasiti da je emisijski efekt ovog oblika interventnog otkupa deviza na monetarne okvire bio neutralan, odnosno da su sve kune emitirane na ovaj način povučene iz optjecaja u ugovorenom roku.

U 1994. godini Narodna banka Hrvatske intervenirala je na domaćem deviznom tržištu 27 puta: 11 puta intervencijama uz definitivni otkup i 16 puta kroz intervencije uz reotkup.

Devizne rezerve kod Narodne banke Hrvatske povećane su, kao rezultat intervencije na domaćem deviznom tržištu, za oko 600 milijuna USD, a temeljem prihodovane kamate na devizne plasmane i povučenih sredstava od MMF-a devizne rezerve povećane su za daljnjih oko 200 milijuna USD. Na kraju prosinca 1993. godine devizne rezerve Narodne banke Hrvatske iznosile su 616.4 milijuna USD, a na kraju prosinca 1994. godine one su iznosile 1.405 milijuna USD.

4. POSLOVI S MEĐUNARODNIM FINANCIJSKIM INSTITUCIJAMA, STAND-BY / STF ARANŽMAN I ODNOSI S BANKAMA

4.1. Odnosi s Međunarodnim monetarnim fondom

Ostvarivanje aktivnije uloge u radu Međunarodnog monetarnog fonda bila je temeljna zadaća Hrvatske tijekom 1994. godine. U tom smislu glavna aktivnost Hrvatske tijekom 1994. godine bila je usmjerena na gospodarski stabilizacijski program i na dobivanje aktivnije potpore od strane Međunarodnog monetarnog fonda u cilju jačanja pozicije Hrvatske u međunarodnim financijskim krugovima.

Tijek stabilizacijskog programa i uspješna suradnja s predstavnicima Međunarodnog monetarnog fonda rezultirali su, nakon uspješnog završetka godišnjih konzultacija po članku IV. Statuta Fonda, zaključivanjem listopadskog Stand by aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom praćenim novčanom potporom u iznosu od SDR 65,4 mln.

Ovaj Stand-by aranžman ugovoren je kao kratkoročna pomoć za ublažavanje teškoća u plaćanjima koje su proizašle iz platno bilančnih problema.

Uz Stand-by aranžman, Hrvatskoj je istovremeno odobren i Kredit za pretvorbu gospodarskog sustava u iznosu od SDR 130,8 mln. Kredit za pretvorbu gospodarskog sustava odobren je Hrvatskoj s obzirom na platno-bilančne teškoće s kojima se Hrvatska suočila zbog izmijenjene situacije u međunarodnim trgovinskim odnosima i čije osnovne značajke čini uvođenje, odnosno, širenje multilateralne trgovine po tržišnim cijenama. Ovakva situacija je posljedica raspada istočnoeuropskog tržišta kao i tržišta bivšeg Sovjetskog Saveza s kojim se trgovina uglavnom odvijala putem zaključivanja bilateralnih platnih sporazuma, a koje je karakteriziralo trgovanje po netržišnim cijenama dirigiranim od strane država potpisnica.

Zaključivanjem Stand by aranžmana i Kreditom za pretvorbu gospodarskog sustava Hrvatskoj su u ukupnom iznosu odobrena sredstva od SDR 196,2 mln. što odgovara 75 postotnoj vrijednosti kvote Republike Hrvatske u Fondu.

Do kraja 1994. godine povučena su sredstva prvih tranši po oba sporazuma i to u ukupnom iznosu od SDR 78,5 mln.

Međutim, potrebno je istaći da je odobrenje ovih aranžmana bilo praćeno prethodno uspješnim ispunjavanjem zahtjeva definiranih tzv. "prethodnim akcijama" (reduciranje dospjelih a nepodmirenih obveza države, ukidanje automatskog kreditiranja od strane centralne banke, ukidanje subvencija proračunu itd.).

Zaključivanje Stand by aranžmana i odobravanje Kredita za pretvorbu gospodarskog sustava te povlačenje prvih tranši imalo je odlučujuću ulogu ("zeleno svjetlo") za pokretanje pregovora Hrvatske s tzv. Pariškim klubom, radi reguliranja odnosa s inozemnim kreditorima.

Temeljem uloge financijskog agenta i depozitara, Narodna banka Hrvatske je i tijekom 1994. godine vodila depozitne račune Međunarodnog monetarnog fonda, uredno podmirivala obveze stečene sukcesijom, a koje proizlaze iz Stand by aranžmana koji je bio zaključen i čija su sredstva korištena još od strane bivše SFRJ. Tijekom 1994. po navedenom aranžmanu otplaćena je glavnica u iznosu od SDR 6,2 mln., te kamata SDR 1,2 mln. Kao članica Odjela Specijalnih prava vučenja (pri Međunarodnom monetarnom fondu) Hrvatska je uredno servisirala i obveze koje proizlaze iz sukcesijom naslijeđenih obveza po alokaciji Specijalnih prava vučenja. Tijekom 1994. godine s tog osnova izvršena su plaćanja u iznosu od SDR 1,4 mln.

Međutim, članstvo Hrvatske u Odjelu Specijalnih prava vučenja nije se samo ograničilo na uredno servisiranje preuzetih obveza, već se ono usmjerilo i na transakcije "po sporazumu" u Specijalnim pravima vučenja, i to prije svega u cilju održavanja zadovoljavajuće strukture deviznih rezervi u smislu zaštite od valutarnih rizika.

TABLICA 12.

stanje 31.12. 1994., u mln. sdr-a

RAČUN OPĆIH SREDSTAVA	Vrijednost prema kvoti u %	
Kvota	261.6	100.0
Holdinzi MMF-a u kunama	348.7	133.0
<hr/>		
ODJEL SPECIJALNIH PRAVA VUČENJA	Vrijednost prema alokaciji u %	
Neto kumulativna alokacija	44.2	100.0
Holdinzi Hrvatske	3.1	7.0
<hr/>		
OBVEZE PODMIRENE U 1994.		
Otplata glavnice (Stand by - sukcesija)	6.2	
Otplata kamata (Stand by - sukcesija)	1.2	
Troškovi neto kumulativne alokacije	1.4	

U smislu jačanja suradnje s Međunarodnim monetarnim fondom, Hrvatska je ove godine po prvi put u okviru godišnje skupštine Odbora Guvernera Međunarodnog monetarnog fonda sudjelovala u izboru te oficijelno postala članica Konstituce tj. grupe zemalja čiji će izvršni direktor predstavljati stajališta Hrvatske na Odboru izvršnih direktora Fonda.

Kao podrška strukturalnim gospodarskim promjenama i dalje se je nastavila suradnja s Međunarodnim monetarnim fondom putem tehničkih misija koje su sačinjavaliiskusni stručnjaci Fonda. Tijekom 1994. tehnička pomoć pokrivala je ova područja:

- monetarni i devizni sektor (monetarne operacije, supervizija banaka, devizno tržište, domaći platni promet, računovodstvo centralne banke);
- fiskalni sektor (osnivanje državnog trezora, proračun);
- statistički sektor (monetarna i bankarska statistika, statistika društvenih računa, statistika platne bilance).

U skladu s preporukama Fonda već su izvršene značajne izmjene, posebice u području statistike.

4.2. Skupina Svjetska banka, Europska banka za obnovu i razvoj, Inter-američka banka za razvoj

Temeljem Zakona o prihvaćanju članstva Republike Hrvatske u Međunarodnom monetarnom fondu i drugim međunarodnim financijskim organizacijama na temelju sukcesije (NN 89/92), Narodna banka Hrvatske obavlja funkciju depozitara tj. vođenje svih depozitnih računa u vlasništvu međunarodnih financijskih organizacija, a u ime i za račun Republike Hrvatske, te obavlja sve transakcije s tim organizacijama, kao fiskalni agent države Republike Hrvatske. Tijekom 1994. godine, Narodna banka Hrvatske vršila je redovnu uplatu dionica za koje je Republika Hrvatska preuzela obvezu upisa, a prema planovima koje su utvrdile pojedine financijske organizacije (Grupa Svjetska banka IBRD, IDA, MIGA, IFC; Europska banka za obnovu i razvoj; Inter-američka banka za razvoj).

TABLICA 13.

UPLATE IZVRŠENE U 1994. GODINI PO OSNOVI ČLANSTVA REPUBLIKE HRVATSKE U MEĐUNARODNIM FINACIJSKIM ORGANIZACIJAMA

MFO	Uplata u valuti u iznosu od	Mjenice izdane od strane Ministarstva financija u iznosu od
IBRD	- HRK	14.774.827,57 (revalorizacija)
	- HRK	18.683.018,90 (povećanje kapitala)
EBR ECU	60.000,00 ECU	30.000,00
D USD	571.200,00	-
IFC	- HRK	66.411,70
IDA HRK	571.463,98 USD	48.856,00 (redovni kapital)
IDB	(redovni kapital)	
USD	32.250,00	
	(Fond za specijalne operacije)	

Osim uloge depozitara, tijekom 1994. godine, predstavnici Narodne banke Hrvatske aktivno su sudjelovali u radu misija Svjetske banke, posebice onih s područja kontrole banaka i njihove sanacije, budući da je u fazi odobrenja kredit Svjetske banke u iznosu oko USD 100 milijuna za sanaciju poduzeća i financijskog sektora (tzv. EFSAL), čije se potpisivanje i prva korištenja predviđaju tijekom 1995. godine.

4.3. Odnosi s inozemnim bankama

Tijekom 1994. godine nastavljeno je kontinuirano praćenje bankarskih sustava u pojedinim zemljama i regijama, praćenje gospodarskih i financijskih kretanja u njima, kao i analiza postojećeg stupnja povezanosti tih zemalja, odnosno regija, s Hrvatskom i naročito hrvatskim bankama. U okviru toga, posebna je pozornost posvećena praćenju boniteta inozemnih banaka, čime se stvara baza podataka za ocjenu inozemnih komercijalnih banaka pogodnih za primanje u depozit deviznih pričuva kojima upravlja Narodna banka Hrvatske.

Također su nastavljene aktivnosti na širenju korespondentske mreže Narodne banke Hrvatske u svijetu. Pored već postojećih računa u USD, DEM, CHF, ATS i SDR, zbog potrebe provođenja Uredbe o podmirivanju dospjelih neizmirenih obveza prema inozemnim kreditorima, krajem godine otvoreni su redovni tekući računi i u BEF, CAD, ECU, DKK, FRF, GBP, ITL, JPY, NOK, NLG, ESP, PTE i Sek. Narodna banka Hrvatske tako danas ima otvorena ukupno 23 redovna tekuća računa u 16 zemalja, čime je ostvaren i jedan od operativnih preduvjeta za proširenje broja valuta u kojima se drže devizne pričuve NBH, te je postavljen temelj za eventualno obavljanje većeg dijela platno-prometnih operacija države s inozemstvom. Opisano proširenje mreže korespondenata, neprestani rast deviznih pričuva Narodne banke Hrvatske, kao i općenito poboljšana politička i nadasve gospodarska situacija u Republici Hrvatskoj pridonijeli su povećanom broju posjeta predstavnika inozemnih banaka Narodnoj banci Hrvatske. Riječ je o, mahom velikim, svjetskim komercijalnim bankama iz Njemačke, Sjedinjenih Američkih Država, Austrije, Belgije, Danske, Finske, Francuske, Italije, Švicarske, Kanade, Švedske, Mađarske i drugih zemalja.

Budući da na nivou države nije regulirano donošenje standarda iz područja bankarstva, Narodna banka Hrvatske izradila je i donijela na temelju točke X Odluke o obavljanju platnog prometa s inozemstvom (N.N. br. 99/93), "Uputu o upotrebi slovnih kratica i brojčanih oznaka za zemlje i novčane jedinice u platnom

prometu s inozemstvom" koja je objavljena u Narodnim novinama br. 48/94. Ove upute pripremljene su prema normi ISO 3166 ISO 4217 Međunarodne organizacije za normatizaciju (ISO), koje u svom radu primjenjuje i SWIFT.

4.4. Platni promet s inozemstvom i SWIFT

Tijekom 1994. godine nastavljeno je obavljanje platno-prometnih transakcija s inozemstvom za vlastite potrebe i potrebe Republike Hrvatske (Ministarstvo financija i dr.). Izvršena su tako sva plaćanja po potvrđenim dokumentarnim akreditivima otvorenim prethodne godine za troškove tiskanja novčanica kune i kovanica, te su u svrhu daljnje isporuke otvoreni novi akreditivi. Također su redovno izvršavane komercijalne doznake u inozemstvo, a najveći broj operacija bili su i dalje bankarski transferi u svrhu rukovanja deviznim pričuvama.

Najveći dio ovih operacija s inozemstvom obavljen je putem SWIFT-a. Broj primljenih i poslanih poruka tako je tijekom 1994. godine porastao za 50 posto (oko 17.000) čime je više nego opravdano uvođenje SWIFT-a u Narodnu banku Hrvatske.

Radi očuvanja sustava sigurnosti slanja poruka SWIFT redovno nadograđuje i usavršava svoj sustav, te su za 1995.godinu propisane novine u tom pogledu. U skladu s tim krajem 1994. godine u Narodnoj banci Hrvatske započete su pripreme za uvođenje USE projekta.

5. BANKOVNI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

5.1. Uvod

Sektor nadzora i kontrole Narodne banke Hrvatske koji sačinjavaju tri direkcije prikuplja i analizira podatke, nadgleda banke i poduzima mjere prema bankama na osnovi podataka o financijskoj stabilnosti i solventnosti poslovanja banaka. Izvori tih podataka su izvješća koja banke dostavljaju Narodnoj banci Hrvatske kao i podaci utvrđeni obavljanjem neposredne kontrole u samim bankama.

Bankovni sustav Republike Hrvatske u 1994. godini činile su 52 banke koje su poslovale tijekom 1994. i koje su izradile i dostavile godišnji obračun te ostala propisana financijska izvješća. Dvije banke su društva s ograničenom odgovornošću, a sve ostale banke su dionička društva.

U odnosu na prethodnu godinu, u 1994. godini poslovalo je 5 novih banaka. Među 5 novoosnovanih banaka prvi put se javlja i banka koju je osnovala inozemna banka iz Austrije.

Povećanje broja banaka i investiranje iz inozemstva za osnivački kapital jedne novoosnovane banke nije promijenilo strukturu hrvatskog bankarstva. I dalje imamo velik broj malih banaka univerzalnog tipa, a četiri velike banke i dalje raspolazu s gotovo dvije trećine ukupne bilančne svote svih banaka.

U okviru ovog poglavlja prikazat će se podaci o:

- *strukturi bilance banaka,*
- *analizi kapitala banaka i adekvatnosti kapitala,*
- *analizi kvalitete aktive banaka i*
- *analizi računa dobiti i gubitka.*

Naglašavamo, da su svi pokazatelji i koeficijenti, te provedene analize sačinjeni na osnovi podataka koje su banke dostavile kao prethodne podatke po godišnjim obračunima.

Bilance i ostala izvješća s konačnim podacima bit će dostavljeni Narodnoj banci Hrvatske nakon obavljene revizije godišnjih izvješća i usvajanja od strane nadležnih tijela upravljanja bankama.

5.2. Struktura bilance banaka

5.2.1. STRUKTURA IZVORA SREDSTAVA BANAKA

- a)** *Ukupni izvori sredstava 52 banke u Republici Hrvatskoj na kraju 1994. godine iznosili su 60 milijardi kuna. U tom iznosu kratkoročni izvori sredstava čine 37,8 posto, dugoročni izvori 35 posto, temeljni kapital 15,9 posto, dopunski kapital 1 posto i ostala pasiva (obveze s osnova kamata, provizija) 5 posto, te posebne rezerve za identificirane potencijalne gubitke po rizičnoj aktivi 5,3 posto.*
- b)** *Kratkoročni izvori sredstava banaka u Hrvatskoj - na depozite po viđenju pravnih osoba i štedne uloge građana u kunama i devizama na kraju 1994. godine odnosi se ukupno 13 milijardi kuna, i u ukupnom iznosu kratkoročnih izvora sredstava čine 55 posto. Najznačajniji iznos u kratkoročnim depozitima predstavlja devizna štednja stanovništva po viđenju i ostali posebni devizni računi koji iznose 6 milijardi kuna.*
Kratkoročno oročeni depoziti iznose 5 milijardi kuna, te i u ukupnim kratkoročnim izvorima sredstava čine 8,3 posto. U kratkoročno oročenim depozitima najznačajniji su kratkoročno oročeni depoziti u devizama koji iznose 3,4 milijarde kuna.
Kratkoročni krediti iznose 5 milijardi kuna i čine 8.4 posto ukupnih kratkoročnih izvora sredstava.
- c)** *Ukupni dugoročni izvori sredstava banaka u Hrvatskoj kunski i devizni depoziti oročeni na rok duži od godine dana kao i dugoročni krediti uzeti u inozemstvu i u zemlji*

iznosili su na kraju prosinca 1994. godine ukupno 21 milijardu kuna.

U strukturi dugoročnih izvora sredstava najznačajnija stavka su dugoročni devizni depoziti koji iznose 12 milijardi kuna i čine 56 posto tih izvora sredstava. No treba istaknuti da je u tome najveći udio zamrznute "stare" devizne štednje. Druga značajna stavka u strukturi dugoročnih izvora sredstava su dugoročni devizni krediti koji iznose 8,3 milijarde kuna i čine 40 posto tih izvora. Kod dugoročnih izvora kunski izvori sredstava predstavljaju marginalnu kategoriju i iznose svega 0,9 milijardi kuna, od čega najmanju stavku čine vlastiti dugoročni vrijednosni papiri.

- d) *Temeljni kapital hrvatskih banaka na kraju prosinca 1994. godine iznosi 9,6 milijardi kuna. U strukturi temeljnog kapitala sredstva rezervi imaju udjel od 40 posto (3,8 milijuna kuna).*

Dopunski kapital hrvatskih banaka nije značajna kategorija po svom obujmu i iznosi 0,7 milijardi kuna. U strukturi dopunskog kapitala s više od 90 posto sudjeluju posebne rezerve za neidentificirane gubitke, koje, prema propisima, banke obvezno formiraju. Banke u Hrvatskoj formirale su posebne rezerve za identificirane gubitke u iznosu od 4,5 milijardi kuna. Te rezerve formirane su na teret računa dobiti i gubitka, a na osnovi procjene kvalitete rizične aktive banke te predstavljaju rezervu za slučaj kad se loši plasmani banaka moraju i definitivno otpisati kao nenaplativi.

5.2.2. STRUKTURA AKTIVE BANAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- a) *Ukupna aktiva 52 banke u Republici Hrvatskoj na kraju 1994. godine iznosila je 60,2 milijardi kuna. U tom iznosu novčana sredstva i obvezni depoziti kod središnje banke čine 6,1 posto, kratkoročno plasirana sredstva 25,9 posto, dugoročno plasirana sredstva 61,2 posto te materijalna i*

nematerijalna imovina i obračunane kamate, naknade i druga aktiva preostalih 6,8 posto.

- b)** *Novčana sredstava i obvezni depoziti kod središnje banke iznose 3,7 milijardi kuna. Obvezni depoziti kod središnje banke iznosili su 1,8 milijardi kuna ili 48,7 posto ukupnog iznosa novčanih sredstava i obveznih depozita kod središnje banke.*
- c)** *Kratkoročno plasirana sredstva banaka, kratkoročni vrijednosni papiri, kratkoročni krediti i kupljena potraživanja te prava na potraživanja iz poslova isporuke robe i usluga na kraju 1994. godine iznosila su 15,6 milijardi kuna. Najznačajniji iznos u kratkoročno plasiranim sredstvima predstavljaju kratkoročni krediti i tekuća dospijeca dugoročnih kredita koji iznose 14 milijardi kuna i u strukturi kratkoročno plasiranih sredstava čine 89,7 posto.*
- d)** *Dugoročno plasirana sredstva hrvatskih banaka, dugoročni vrijednosni papiri, trajna ulaganja u dionice, udjele i sudjelujuće interese te dugoročni krediti i drugi plasmani - na kraju 1994. godine iznosili su 36,8 milijardi kuna. U strukturi dugoročno plasiranih sredstava najznačajniju stavku predstavljaju dugoročni vrijednosni papiri u kunama i devizama, koji su na kraju prosinca 1994. iznosili 16,6 milijardi kuna, te dugoročni krediti i drugi plasmani, koji su iznosili 14,7 milijardi kuna. U strukturi dugoročnih vrijednosnih papira 69 posto ukupnoga iznosa čine vrijednosni papiri u devizama.*
- e)** *Trajna ulaganja u dionice, udjele i sudjelujuće interese poduzeća na kraju 1994. godine iznosila su 5,5 milijardi kuna. Ta ulaganja hrvatskih banaka nastala su najčešće zbog nemogućnosti naplate potraživanja banaka od tih poduzeća. Tako su potraživanja s osnove kredita i kamata transformirana u dionice poduzeća ili udjele u poduzećima u procesu pretvorbe društvenih poduzeća.*

Materijalna i nematerijalna imovina hrvatskih banaka na kraju 1994. godine iznosila je 2,2 milijarde kuna a obračunane kamate, naknade i ostala aktiva 2 milijarde kuna. U tom najznačajniji dio predstavlja ostala aktiva u kunama i devizama, a odnosi se na plaćene predujmove za poreze, sredstva u obračunu, tečajne razlike i aktivna vremenska razgraničenja. U tom iznosu najznačajniju stavku predstavlja dugotrajna materijalna imovina, koja u ukupnoj poziciji čini 76,6 posto.

5.3. Analiza kapitala banaka

- a) Jamstveni kapital bankovnog sustava Hrvatske na dan 31.12.1993. godine iznosio je 7,7 milijardi kuna, a na dan 31.12.1994. godine 8,9 milijardi kuna.*
- b) Prema Zakonu o bankama i štedionicama ukupni jamstveni kapital banke (temeljni kapital i dopunski u vrijednosti od 50 posto iznosa temeljnoga kapitala) ne smije biti manji od 8 posto vrijednosti bilančne i izvanbilančne sume ponderirane propisanim stupnjevima rizika. Taj pokazatelj (adekvatnost kapitala) iskazuje odnos ukupnog kapitala i onih sredstava koja nose određen stupanj rizika.*
- c) Koeficijent adekvatnosti kapitala na razini bankovnog sustava iznosio je 31.12.1993. godine 20,9 posto, a 31.12.1994. godine 20,2 posto, što je znatno iznad propisane minimalne razine od 8 posto, a pri tome samo jedna banka nije udovoljavala propisanom minimumu adekvatnosti kapitala, već drugu godinu zaredom.*
- d) Prema prijelaznim i završnim odredbama Zakona o bankama i štedionicama, banke osnovane po odredbama Zakona o bankama i drugim financijskim organizacijama dužne su najkasnije do 31.12.1995. godine, uskladiti vrijednost svoga temeljnog kapitala s visinom kapitala propisanom Zakonom. Bankama koje do tada ne osiguraju*

iznos minimalnoga temeljnog kapitala, Narodna banka Hrvatske oduzet će odobrenje za rad, što će biti razlog likvidaciji poslovanja tih banaka. Prema iznosu kapitala na dan 31.12.1994. pet banaka nema minimalni osnivački kapital u novcu: 5 milijuna DEM u protuvrijednosti domaće valute.

- e) Da bi mogle obavljati kreditne poslove i platni promet s inozemstvom, banke moraju, prema Odluci Narodne banke Hrvatske, u prvoj godini poslovanja posjedovati jamstveni kapital u protuvrijednosti 10 milijuna njemačkih maraka, a nakon toga 15 milijuna DEM. Jedna banka koja ima to ovlaštenje ne ispunjava propisani uvjet i Narodna banka Hrvatske će provesti postupak oduzimanja odobrenja. U 1994. godini npr. Narodna banka Hrvatske je, zbog neispunjavanja kriterija glede visine kapitala, za 4 banke izdala rješenje o oduzimanju odobrenja za obavljanje poslova platnog prometa i kreditnih poslova s inozemstvom.

5.4. Analiza kvalitete aktive banaka

- a) Pri prosuđivanju realnosti i objektivnosti stanja i rezultata poslovanja jedne banke najznačajniji dio čini prosuđivanje kvalitete aktive, a stavke u bilanci banaka dijele se u bankovnoj praksi na dobre i loše.
- b) Osim rasporeda stavaka aktive bilance banaka na dobre i loše, stavke aktive raspoređuju se u bankovnoj praksi na rizične i nerizične. Ocjena kvalitete aktive banaka provodi se isključivo za tzv. rizičnu aktivu banaka. U rizičnu aktivu banke spadaju kratkoročni i dugoročni krediti, uložena sredstva (dugoročno i kratkoročno), kamate, provizije i naknade za bankovne usluge. U rizičnu aktivu uključuju se i izvanbilančne obveze banke (jamstva, otvoreni akreditivi itd.).

c) U strukturi ukupne bilance banaka, u Republici Hrvatskoj na kraju 1994. godine, udio dobre aktive iznosi 87,7 posto, a udio loše aktive 12,3 posto. Taj relativno povoljan odnos dobre i loše aktive posljedica je razvrstavanja potraživanja banaka od države u dobru aktivu.

d) Klasifikacija kreditnog portfelja banaka u kategorije A, B, C, D i E prema izvješćima banaka prikazana je u tablici.

TABLICA 14.
KATEGORIJE PLASMANA

U milijunima kuna

	A	B	C	D	E	UKUPNO
AKTIVA						
kreditni, vrijednosni papiri i depoziti banaka	40.886,1	1.941,8	2.156,5	830,0	740,3	46.562,8
kamate	708,1	76,3	186,2	43,0	99,1	1.112,6
naknade	47,9	8,5	13,6	1,6	2,2	73,8
ostala rizična aktiva	7.559,6	277,5	297,0	170,8	47,6	8.352,4
UKUPNO	49.301,6	2.304,1	2.653,3	1.053,4	889,3	56.101,6
IZVANBILAN. STAVKE	10.156,0	801,7	474,2	246,8	177,6	11.856,3
SVEUKUPNO	59.357,6	3.105,8	3.127,5	1.300,2	1.066,9	67.958,0

e) Potencijalni gubici u plasmanima i preuzetim obvezama banaka iznosili su 31.12.1994. godine, 4.493,3 milijuna kuna odnosno 1.237,1 milijun DEM.

f) OGRANIČENJA KOJA SMANJUJU KREDITNI RIZIK

Narodna banka Hrvatske propisala je bankama odgovarajuća ograničenja kojima je cilj što više smanjiti djelovanje kreditnog rizika. U nastajanju gubitaka najveća opasnost je koncentracija kredita prema jednom zajmoprimcu ili skupini međusobno povezanih poduzeća, što istodobno onemogućava ravnomjernu alokaciju financijskih sredstava na druge profitabilne djelatnosti.

Za sprečavanje prevelike koncentracije kredita jednom zajmoprimcu i drugih izlaganja banke rizicima koji utječu i na kvalitetu aktive banke Narodna banka Hrvatske propisala je više ograničenja.

g) VELIKI KREDIT I NAJVEĆI KREDIT

Velikim kreditom smatra se pojedinačni kredit ili drugo pojedinačno potraživanje ili preuzeta obveza prema jednom zajmoprimcu koja prelazi 20 posto jamstvenog kapitala. Devet banaka je u 1994. godini odobrilo velike kredite, a ukupni iznos im je dosegao 0,5 milijardi kuna. Najveći kredit jednom zajmoprimcu, kredit koji iznosi 30 posto jamstvenog kapitala, plasiralo je 12 banaka u ukupnom iznosu od 1.0 milijardu kuna.

h) KREDITI DANI DIONIČARIMA ODNOSNO VLASNICIMA POSLOVNIH UDJELA KOJI IMAJU VIŠE OD 10 POSTO DIONICA I KREDITI ČLANOVIMA UPRAVE I NADZORNOG ODBORA

Prema odredbama Zakona koje su vrijedile u 1994. godini, takvi krediti odobravaju se jedino na temelju jednoglasne odluke uprave banke uz prethodnu suglasnost nadzornog odbora. Ukupno odobreni krediti takvim zajmoprimcima iznose 0,7 milijardi kuna i dosadašnjim kontrolama nije ustanovljeno da su dani protivno odredbama Zakona. Takve kredite odobrilo je ukupno 27 banaka.

i) UKUPNI IZNOS SVIH KREDITA I DRUGIH POTRAŽIVANJA TE PREUZIMANJE OBVEZA PREMA JEDNOM ZAJMOPRIMCU

Svi krediti, potraživanja i preuzete obveze prema jednom zajmoprimcu ne smiju prelaziti 30 posto jamstvenog kapitala banke. Ukupna potraživanja i preuzete obveze prema jednom zajmoprimcu koje prelaze iznos od 30 posto jamstvenog kapitala, kao zatečena stanja u trenutku stupanja propisa na snagu, postoje u portfelju 16 banaka u 27 pojedinačnih slučajeva u ukupnom iznosu od 10,9 milijardi kuna. Tako visoka koncentracija potraživanja od jednog dužnika rezultat je kreditne politike vođene u bivšem sustavu.

j) KOEFICIJENT ULAGANJA U ZEMLJIŠTA, ZGRADE, OPREMU I UREĐENJE POSLOVNIH PROSTORIJA

Ulaganja u zemljišta, zgrade, opremu i uređenje poslovnog prostora ne smije premašiti iznos od 30 posto jamstvenog kapitala banke. Ukupna ulaganja u navedene namjene iznose 21 milijardu kuna, što u odnosu prema jamstvenom kapitalu za ukupan bankovni sustav iznosi 23,7 posto.

k) KOEFICIJENT UKUPNIH ULAGANJA U ZEMLJIŠTA, ZGRADE, OPREMU I UREĐENJE POSLOVNOG PROSTORA TE VLASNIČKE ULOGE U BANKAMA I DRUGIM TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA

Ulaganja banke u vlastitu imovinu (zemljišta, zgrade, opremu, poslovni prostor) te ulaganja u vlasničke uloge u bankama i drugim trgovačkim društvima ne smiju premašiti iznos od 70 posto jamstvenog kapitala banke. Ukupna ulaganja u spomenute namjene iznose 4,8 milijardi kuna, što u odnosu prema jamstvenom kapitalu ukupnoga bankovnog sustava iznosi 50,4 posto. Ta ulaganja su kod pojedinih banaka daleko veća, jer prve dvije godine banke u taj iznos nisu uključile svoja ulaganja u trgovačka društva nastala zamjenom potraživanja za uloge kako bi izbjegle gubitke nastale zbog nemogućnosti naplate tih plasmana, a u skladu sa Zakonom o bankama i štedionicama.

5.5. Analiza dobiti banaka

Ostvarena dobit banaka, kao razlika između aktivnih i pasivnih kamata, za potrebe ove analize raščlanjena je kroz:

- ostvarene prihode odnosno rashode na odobrene odnosno primljene kredite po nositeljima i
- ostvarenu razliku prihoda / rashoda po vrstama.

Ukupni prihodi banaka u Republici Hrvatskoj u 1994. godini iznosili su 5,8 milijardi kuna ili 1,59 milijardi njemačkih maraka.

Ukupni rashodi u istom razdoblju iznosili su 5,6 milijardi kuna ili 1,55 milijardi njemačkih maraka.

Uspoređivanjem financijskog rezultata ostvarenog u dva uzastopna obračunska razdoblja u 1993. i 1994. godini prepoznaje se tendencija k ostvarenju pozitivnog financijskog rezultata. Na razini bankovnog sustava u 1994. godini ostvarena je dobit u iznosu od 134 milijuna kuna odnosno 37,2 milijuna njemačkih maraka, a u 1993. godini ostvaren je na razini bankovnog sustava negativni financijski rezultat u iznosu od 612 milijuna kuna ili 161,1 milijun njemačkih maraka.

Analiza strukture ukupnog prihoda pokazuje da su prihodi najvećim dijelom ostvareni na osnovi prihoda od kamata: u 1993. godini oni su činili 79,4 posto, a u 1994. godini 60,4 posto ukupnih prihoda. Dok udio prihoda od kamata u ukupnom prihodu ima tendenciju smanjenja udio prihoda ostvarenih od provizija i naknada bilježi tendenciju porasta: s 5,9 posto u 1993. godini na 14,5 posto ukupnih prihoda u 1994. godini.

Tečajne razlike u neto iznosu čine 8,3 posto ukupnih prihoda ostvarenih u 1993. godini i 12,0 posto ukupnih prihoda ostvarenih u 1994. godini.

Valja istaći da su prihodi banaka ostvareni po osnovi dividendi od udjela u vlasničkim vrijednosnim papirima kao što su dionice i udjeli u poduzećima i u 1993. i 1994. godini bili zanemarivo niski.

Analiza strukture poslovnih rashoda pokazuje da su najveći rashodi banaka rashodi s osnove pasivnih kamata i iznose 40,6 posto ukupnih rashoda u 1993. godini i 37,4 posto ukupnih rashoda u 1994. godini.

U 1993. godini 32 posto ukupnih rashoda odnosilo se na formiranje rezervi za osiguranje od potencijalnih gubitaka sadržanih u plasmanima banaka. Udio izdvajanja s osnove održanja rezervacija za osiguranje od potencijalnih gubitaka na razini iznosa procijenjenih gubitaka u ukupnim rashodima banaka

u 1994. godini bio je trostruko niži i iznosio je 10,4 posto ukupnih rashoda.

5.6. Osvrt na sadašnje stanje u bankovnom sustavu

Sadašnje stanje u bankovnom sustavu rezultat je, najvećim dijelom, naslijeđenih problema iz bivšega socijalističkog sustava. Kao što je poznato, u bivšem sustavu banke su bile servisi tzv. udruženog rada i društveno-političkih zajednica te se njihovo poslovanje nije ostvarivalo prema komercijalnim kriterijima i uz djelovanje tržišnih zakonitosti.

Glavni uzroci problema u bankovnom sustavu do 1989. godine bili su u načinu odlučivanja u bankama pri dodjeli bankovnih kredita za investicije i zaduživanja bankovnog sektora radi pronalazjenja izvora sredstava za financiranje tih investicija. O velikim gospodarskim investicijama i njihovu kreditiranju odlučivalo se na osnovi planova razvoja društveno-političkih zajednica, pri čemu se nije u prvom redu vodilo računa o mogućnostima povrata kredita i profitabilnosti investicija, nego o tzv. društvenoj opravdanosti investicija. Banke su pri tome služile kao servisi za provođenje tih odluka i planova. U razdoblju od 1975. do 1981. godine banke koje su u tom sustavu određene kao razvojne nekontrolirano su se zaduživale u inozemstvu radi kreditiranja velikih investicijskih projekata. Zbog lošeg investiranja gospodarski subjekti u koje su investirana sredstva nisu mogli vraćati kredite, pa se zbog toga bivša država sa stranim vjerovnicima dogovorila o prvom reprogramiranju, a poslije o refinanciranju tih kredita. Zapravo se može reći da su sadašnja inozemna zaduženja banaka nastala u tom razdoblju.

Sve 24 banke koje su poslovale u 1989. godini pretvorene su u dionička društva s ciljem preobrazbe u banke tržišnog gospodarstva. Iako su promijenile pravnu formu, banke su do danas u praksi ostale financijski servisi svojih osnivača, koji su ujedno i njihovi najveći dužnici. Neke promjene u međuvremenu stvorile su dobru osnovu za njihovu prilagodbu tržišno orijentiranom gospodarstvu.

U ožujku 1992. godine hrvatska je Vlada odlučila preuzeti najveći gubitak u bilancama banaka koji se odnosio na negativne tečajne razlike na temelju obveza po tzv. "staroj" deviznoj štednji u protuvrijednosti od 2,5 milijarde USD, koje je dotad podmirivala Narodna banka Jugoslavije.

Nadalje, još u svibnju 1991. godine odlukom hrvatske Vlade izdane su državne obveznice u iznosu od 1 milijarde USD ("velike obveznice") i većim dijelom dane javnim poduzećima i poduzećima u državnom vlasništvu radi njihova restrukturiranja.

Ta poduzeća dobivenim su obveznicama izvršila otplate obveza prema bankama kreditorima. Te su dvije državne akcije u svoje vrijeme pomogle rješavanju problema solventnosti i likvidnosti bankovnog sustava. S druge strane, rat i razaranja te s njim povezane izravne i neizravne štete bitno su usporavale tempo oporavka gospodarskog pa i bankovnog sustava.

Glavna je karakteristika hrvatskoga bankovnog sustava velik udjel imobilizirane imovine. Gotovo dvije trećine aktive sastoji se od obveznica "stare" devizne štednje, "velikih obveznica", trajnih ulaganja u obveznice i udjele, materijalne i nematerijalne imovine, refinanciranih dugoročnih kredita i drugih dugoročnih plasmana. Ako se uz to uzmu u obzir i depoziti kod Narodne banke Hrvatske u obliku obvezne rezerve i nemogućnost naplate dijela kredita iznos dugoročno imobilizirane imovine doseže 75,2 posto ukupne aktive banaka. To je stanje dodatno otežano činjenicom da "velike obveznice", trajna ulaganja u dionice i materijalna i nematerijalna ulaganja ne donose zapravo nikakvu dobit bankama, ili je na osnovi tih ulaganja nije moguće ostvariti. Ostali dio aktive, kao što su dugoročni krediti i drugi plasmani nebankovnom sektoru te dugoročni vrijednosni papiri, nosi kamatu, ali banka ni tim plasmanima ne ostvaruje dobit jer se ta sredstva replasiraju po cijeni izvora sredstava. Ovakvu strukturu aktive banaka u bankovnom sustavu Hrvatske određuje stanje u 10 najvećih banaka, dok je struktura aktive kod ostalih banaka povoljnija.